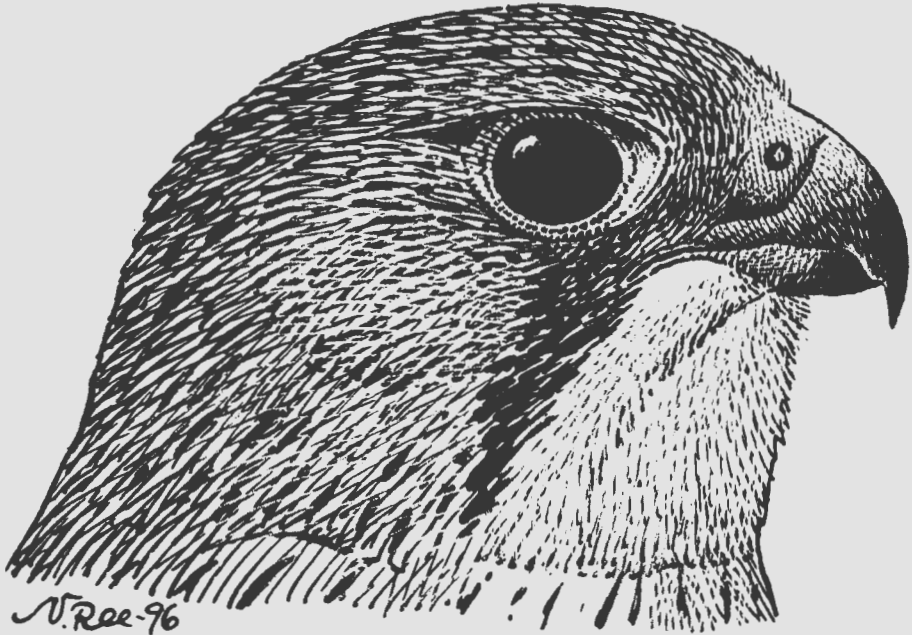

VÅRE ROVDYR

Årgang 13 1 - 99

issn 0801-4728

VÅRE ROVDYR

Tidsskriftet VÅRE ROVDYR er medlemsorgan for FORENINGEN VÅRE ROVDYR, og utkommer fire ganger i året.

Redaktør: Rune Voie
Eitrheim 38 c
5750 Odde
Tlf. 53 64 29 37
e-post: runevoie@online.no

Ansvarlig utgiver/redaksjon:
Foreningens styre

Trykk: Odde Trykkeri
5750 Odde

**Sats og
Layout:** Rune Voie

ISSN: 0801-4728

Ettertrykk av VÅRE ROVDYR er tillatt og ønskelig, såfremt kilde oppgis. Ettertrykk av tegninger/fotografier er ikke tillatt uten tillatelse av redaksjon eller opphavsperson(er).

Annonsepriser:

1/1 side kr 1500,-
1/2 side kr 800,-
1/4 side kr 500,-

Forside: Portrett av tårnfalk - hann.
Tegning: Viggo Ree

Foreningen Våre Rovdyr
Postboks 195, 2151 Årnes

Internettadresse: <http://lynx.uio.no/fvr>

Telefon: 63909356

Medlemskontingent min. kr 100,-
Abonnement min. kr 100,-
Juniormedlem (under 18 år) kr 50,-
Bedriftsmedlemskap min. kr 1000,-
Postgiro: 0806.4429494
Bankgiro: 1800.20.97644

FORENINGEN VÅRE ROVDYR
arbeider for å spre fakta om rov-
pattedyr og rovfugler, og for at disse
artene skal leve i livskraftige bestan-
der og forvaltes etter norsk lov og
internasjonale avtaler.

Leder

Morten Bilet,
c/o Osmo, Måltrostveien 33A,
1430 Ås
priv. 64 94 31 14, arb. 22 90 20 00,
mob. 93 04 71 78

Sekretær

Yngve Kvebæk,
Høgås, Maridalen,
0890 Oslo
priv. 22 95 18 91, arb. 23 18 56 07
mob. 91 54 41 91

Kasserer

Stig Anderson,
Fjæreveien 211,
4890 Grimstad
priv. 37 04 33 80, arb. 37 05 71 95

Vararepresentanter

Paul Granberg,
Gimlevn. 33,
2480 Koppang
priv. 62 46 02 64

Ellen Arnesen,
2044 Frogner,
priv. 63 82 07 20
arb. 22 10 21 10

Arne Flor
Bergstien 18
4800 Arendal
priv. 37 03 16 95
mob. 94 29 86 26

Tone Groeggen,
Pb. 393,
1432 Ås-NLH
priv. 64 94 48 25

Regionleder Nord-Norge

Hans Gundersen,
Vidrek,
8520 Ankenesstrand
priv. 76 95 96 55, arb. 76 92 34 00

Regionleder Midt-Norge

Morten Ree,
se over

Regionleder Sørlandet

Stig Anderson,
se over

Lokalkontakter:

se nest siste omslagsside

Viltnemnder

Noe som gjentar seg altfor ofte er feiltolkning av spor og sportegn. Ved mange anledninger har personer tilknyttet den lokale viltnemnda vært intervjuet, og i svært mange av disse tilfellene blir resultatet i avisene veldig feil. Siste eksempel er fra Bærumsmarka ved Oslo hvor et rovdyr tok flere rådyr og rovdyrspor var observert. Viltnemnda i området fastslo raskt at dette var ulv og ikke hund! Gaupe var det ihvertfall ikke! Avisene og lokal-tv hang seg på og fikk meldinger om uling og observerte ulver både her og der. Barnehagene i området ble kontaktet av avisene (bl.a. av Aftenposten) og spurt om de nå var redde for ulven! Norges Jeger- og Fiskerforbund hadde også en representant ute i avisene med klare antydninger om at dette var ulv etter å ha fått fremvist bilder. Dagen etter kom sannheten frem. Det var slett ikke ulv. Det dreide seg nettopp om gaupe og hund!!

Det som er ille i slike tilfeller, og som det har vært altfor mange av, er at viltnemnder uttaler seg skråsikkert om ting de ikke har erfaring med og greie på - viltnemnder som blir brukt av fylkesmennene under rovdyrregistreringer som igjen er grunnlag for eventuell jakt på disse truede artene! Man bør kunne forlange et visst kunnskapsnivå i slike utvalg som tross alt skal være behjelpelig i viltspørsmål overfor befolkning og myndigheter.

Nå gjelder selvsagt ikke dette alle viltnemnder, men etter å ha fulgt med slike nemnders gjøren og laden gjennom mange år er jeg virkelig skuffet over den manglende kunnskapen både om rovvilt og andre fugle- og dyrearter i faunaen vår.

Som en del av lederen denne gangen vil jeg føye til et innlegg som vår gode skribent og sekretær i foreningen Yngve Kvebæk hadde i en lokalavis i ulvetrakter i fjor. God fornøyelse.

Morten Bilet

Hvem er redd for den store, stygge ulven?

Av **Yngve Kvebæk**
Foreningen Våre Rovdyr

Den norske viltloven ble vedtatt av Stortinget i 1981. Den innebærer en formell sikring av norske viltarters eksistens i levedyktige bestander. I 1986 signerte Norge Bernkonvensjonen. Norge var initiativtaker til denne internasjonale avtalen som medfører en juridisk forpliktelse for hver av partene til å ivareta opprinnelig hjemmehørende arter i levedyktige bestander innenfor sine nasjonale grenser. I 1993 godkjente Norge konvensjonen om biologisk mangfold. Avtalen var et direkte resultat av en omfattende arbeid suksessfullt innledet av Brundtland-kommisjonens visjoner fra 1987. Da Norge ratifiserte konvensjonen forpliktet vi oss til, på linje med de fleste andre land i verden, å gjennomføre tiltak for å ivareta artsmangfoldet på alle plan.

I Aurskog-Høland, derimot, skal det visstnok stille seg annerledes. Her har det i den senere tid fremkommet påstander fra enkelte hold at den lokale befolkningen på ingen måte ønsker å slutte opp om disse vedtak og målsetninger når det gjelder tilstedeværelse av store rovpattedyr. Vi konstaterer at selv ordføreren heller ikke har til hensikt å fremstå som en positiv rollemodell i den forbindelse. Han vet ikke hvor mange dyr det dreier seg om, men han liker ikke at det har blitt så mange. Er det ikke en logisk brist her? Det får i så fall bli den lokale Agenda 21s tragedie.

Myter og virkelighet er to aspekter ved menneskenes liv som ikke burde la seg forene. Like fullt skjer det hele tiden. Ulvens liv i historiens gråsoner er belagt med ugrunnet hat og raseri, forfølgelse og tortur. Bildet er likevel ikke entydig negativt. I mange kulturer behandles ulven med stor respekt - ikke i betydningen frykt, men snarere beundring. I begge tilfeller tøyes

virkeligheten betraktelig, men vi tror folk innser at de to innfallsvinklene har dypt ulike utgangspunkter - det handler om synet på seg selv og sine holdninger, på verdien av sin kultur og sine tradisjoner. Det er imidlertid vår overbevisning at folk flest i Aurskog-Høland er fullt ut i stand til å distansere seg fra de mange påvirkninger av irrasjonell art og den sviktende realitetsoppfatning som formidles av enkelte særinteresser gjennom en servil presse.

Flertall for ulv

Grunnlaget for vår overbevisning er flere undersøkelser gjennom de siste årene omkring synet på de store rovdirene. I en landsomfattende holdningsundersøkelse gjennomført ved Norges Landbrukshøgskole i 1987 svarte rundt 80 % at de ønsket å bevare disse artene i faunaen. I 1993 ble en tilsvarende undersøkelse gjennomført i regi av Norsk institutt for naturforskning. Her

konsentrerte man seg om tre Hedmarks-kommuner med forekomst av ulv. Resultatet var at 77 % ønsket å beholde ulven, mens kun 14 % ønsket å fjerne den. I 1990 arrangerte NRKs distriktssendinger i Hedmark og Oppland en innringingsdag der folk ble oppfordret til å si sin mening om hvorvidt det burde være lov å skyte ulv som dreper sau. For mange var det nok oppsiktsvekkende at over halvparten svarte nei. En helt fersk undersøkelse fra Sverige ga som resultat at mer enn to tredjedeler av befolkningen kan akseptere en dobling av ulvebestanden (80-120 dyr), mens over 40 % ønsket en stamme på minst 500 ulver. Som ventet var jegere og husdyreiere mer nega-

tive til ulv enn andre grupper av befolkningen, men de er jo et lite mindretall. Det er likevel verdt å merke seg at 91 % av husdyreierne i ulveområder svarte at de kunne akseptere ulv i nærheten av bostedet. Ja, det viste seg faktisk at befolkningen i ulveområder gjennomgående var mer positive til ulv enn resten av landet.

For hver gang det gjennomføres holdningsundersøkelser i rovdyrspørsmålet gjentar altså dette bildet seg. Det er ingen grunn til å tro at akkurat Aurskog-Høland skulle skille seg spesielt ut i negativ forstand. Det er vel da kanskje på tide at virkeligheten også siver inn hos enkelte representanter for

Tegning: Anne H. Lindqvist

det lokale politiske liv, lokale medier og andre språkrør med dulgte motiver. Det kommer kanskje som et sjokk for enkelte, men det er altså ikke folk flest det er noe i veien med. De sistnevnte kan lene seg tilbake i trygg forvisning om at de er på linje med hovedtrekkene i moderne miljøforvaltning.

Det finnes selvsagt en annen mulighet. At befolkningen i Aurskog-Høland skiller seg ut som mer fryktsom og stakkarslig enn andre steder i Skandinavia. Den muligheten har vi imidlertid utelukket helt.

Levevis

Først var det til sammen én ulv i Nes, Aurskog-Høland, Eidskog, Kongsvinger, Rømskog og godt inn i Sverige. Vi erindrer tydelig ropene om ulveplagen og kravene om reduksjon av bestanden. Et eneste dyr! Så fikk ulven en make. To dyr. Kravene om å innføre jakt for å regulere bestanden var øredøvende. I månedsvis travet de to ved siden av hverandre for å lære hverandre å kjenne - i jakt og i lek. En koordinering som er avgjørende med tanke på forplantningssprosessen og muligheten for å oppfostre et ungekull suksessfullt. Det var enkelt å finne skrapemerkene i snøen og øvrige markeringer i terrenget. Det ble et kull på to-tre unger. I år ble det et nytt kull, nå antagelig født på svensk side. Visstnok er det for tiden åtte ulver. Det voksne lederparet, som har enerett på å reproducere seg, samt fjorårsunger og årsunger. Men ulvehvalper har høy dødelighet. Samlet, i grupper eller alene streifer de over et område godt over tusen kvadratkilometer. Fremmede ulver i gruppens område uler sjelden. De lever farlig og vil videre. En hund er ikke noe annet enn en ulv. Den lever like farlig og kan få en

rask død når den overlates til seg selv i skogen. Det hører jo med til sjeldenhetene, men det er trist for eierne som rammes. Åtte ulver. Noen vil dø, noen vil flytte ut, nye hvalper kommer til. Men en ulvefamilie blir vanligvis ikke mye større enn dette. Saken stiller seg imidlertid annerledes hvis noen skulle være tankeløse nok til å skyte f.eks. ledertispa. Ikke nok med at vedkommende kan regne med en særdeles kraftig straffereaksjon fra rettsvesenets side - en annen konsekvens er at gruppen oppløses og enkeltmedlemmene kan danne flere nye reproduserende par. Da kan det raskt bli både en dobling og tredobling av antallet. Men slik situasjonen er i øyeblikket er det kun en ting som øker utover alle rimelighetens og skammelighetens grenser, og det er den organiserte hetsen mot en art som i vårt land er utrydningstruet. Det går åpenbart helt over styr for enkelte etter de siste ukers avisoppslag å dømme - mens en liten gutts kjære hamster ligger i kattens mage uten så mye som en linje i avisen. Var det mindre tragisk?

Farlig?

Det finnes enkelte historier om mennesker som har blitt drept av ulv i dette landet. Ingen kommune med respekt for seg selv har unnlatt å reise bauta over hendelsene. At det stort sett er den samme historien som går igjen over det ganske land, later åpenbart ikke til å rokke ved overbevisningen hverken her eller der. Man bør jo heller spørre seg hvorfor man ikke finner troverdig dokumentasjon på at mennesker er tatt av dage av vill og frisk ulv i hele den vestlige verden i vårt århundre. Det forekommer jo tross alt en del ulv, både i Europa og Nord-Amerika. Eksempelvis har Slovakia, et land på størrelse med Oppland og Hedmark fyl-

ker til sammen, en bestand på over 300 ulver - i tillegg til omkring 700 bjørner og 500 gauper. Det virker ikke som det skremmer vannet av innbyggerne. Et annet eksempel er Romanias 2500 ulver. Der er det dessuten rundt 7500 bjørner. Spanias 2000 ulver lever delvis i treløst jordbrukslandskap. Frykt? Slett ikke. Vi håper på forståelse for at vi i dette perspektivet oppfatter enkeltes bekymring overfor de 10-15 ulvene her i landet en smule overdrevet. Så har vi da heller ingen tro på at én eller to eller åtte ulver får folk flest i Aurskog-Høland til å syke hen av skrekk. Men noen har dessverre klart å få det til å virke slik...

Merkelig oppførsel

Noen mener ulvene i Aurskog-Høland oppfører seg merkelig. De skal visstnok være lite sky og ellers opptre slik man minst venter det. Men hvem sitter med kunnskap om forventet atferdsmønster hos en art som inntil nylig var ukjent i traktene? Det er ikke ulvens skyld at folk ikke har kunnskap om dens levevis. Man har åpenbart en forestilling om at ulver bare skal være skygger i et fjernt landskap. Men det er i realiteten umulig i et område hvor det bor folk både her og der. Hvorfor skulle ulver i Norge oppføre seg annerledes enn ulver i Sverige, Italia og Spania? Og hvorfor skulle ulv være så eksepsjonelt annerledes en mange andre dyr i så måte? Undertegnede har hatt besøk av dyr på utetrappa - både rev, grevling og ekorn. Det hender til og med at en elg tramper opp vinterstid, men vanligvis holder de seg på minst 20-30 meters avstand. Det har da ikke falt meg inn at dette kunne dreie seg om tamme dyr som er sluppet ut fra dyrehager eller på annen måte er utsatt i terrenget. Eller at det skulle være noe galt med dyrene. På den annen side har jeg da

heller ikke sett noen mistenkelige kassebiler i nærheten...

Men det sier jo litt om ulvens vårhet og generelle overblikk at det etter flere år ennå ikke er et fotografi å oppdrive av flokkmedlemmene som til tider besøker Aurskog-Høland. Det eneste som finnes er så vidt vi vet et videoopptak fra svensk side.

Fremtiden

Det snakkes mye at myndighetene har som mål å innføre regulering av bestanden straks det påvises 8-10 familiegrupper til sammen i Sverige og Norge. Nåværende statssekretær i Miljøverndepartementet har stadig gjentatt denne målsettingen, og synes øyensynlig å mene at det ikke skal være mer ulv enn i dag i vårt land. Han håper åpenbart at svenskene skal ta seg så godt av ulvene at vi kan begynne å skyte våre egne. Dette må imidlertid bero på en relativt omfattende misforståelse. Eksempelvis har Stortinget i innstillingen til regjeringens rovdyrmelding klart bebudet at vi selvsagt skal rette oss etter de internasjonale avtaler vi inngår, og at vi opplagt skal ha en levedyktig, særnorsk, bestand av ulv. Det innebærer at man ikke kan innføre regulær jakt inntil dette målet er nådd, selv om man i nødsfall kan gi tillatelse til felling av enkelt dyr. Men det innebærer også et helt annet nivå på antall ulver enn vi har i dag.

Noe annet alternativ er ikke akseptabelt, og vi kan love at vår forening skal sørge for en tydelig og klar bekjentgjøring overfor et atskillig bredere forum dersom de sentrale myndigheter både skulle finne på å bryte sine internasjonale forpliktelser og handle på tvers av folkeopinionen i den forbindelse.

ÅRSMØTE 1999

År 2000 nærmer seg raskt og våre store rovdyr ser ut til å ha et noe bedre fotfeste på norsk jord enn på lenge - selv om mye gjenstår. Men ynglende binner i Sør-Norge er fortsatt en mangelvare, og derfor har vi valgt å legge årsmøtet til grensetraktens dype skoger. Denne gang på svensk side av grensen. Det blir bjørnetur og andre aktiviteter dagen etter.

**Årsmøtet for 1999 finner sted:
lørdag 29. mai kl. 14.00
på STF Sälen Vandrarhem i Sverige**

Årsmøtesaker

- *Godkjenning av innkalling og dagsorden
- *Regnskap/budsjett
- *Fastsettelse av kontingent for år 2000
- *Valg av styre, valgkomité og revisor
- *Eventuelt

Kaffepause - bevertning - salg - utlodning etc.

Kl. 1900 Foredragsholder og medlemmenes egne bilder.

Foredragsholder er ikke klar ennå, men vi lover at det skal bli noe spennende.

Når det gjelder medlemmenes bilder oppfordrer vi herved, til de av dere som har noen rovdyr-relaterte dias/bilder, til å ta med dette på årsmøtet. Etter denne seansens slutt blir det som vanlig en hyggelig sammenkomst utover lørdagskvelden.

Bjørnetur og andre aktiviteter

Søndag 30 mai kl. 1200

Dette er en tur som vi har gjennomført flere ganger og har vært et hyggelig minne fra grensetraktens bedre bjørneområder. Turen er selvfølgelig gratis men hvor bensin-kostnader dekkes av den enkelte. Som vanlig får vi hjelp av Miljøvernavdelingen hos Fylkesmannen i Hedmark til hi-besøk og peiling av radiomerkede bjørner i grensetraktene. Vi vil også legge opp andre turaktiviteter som er tilknyttet rovdyr/rovfugl.

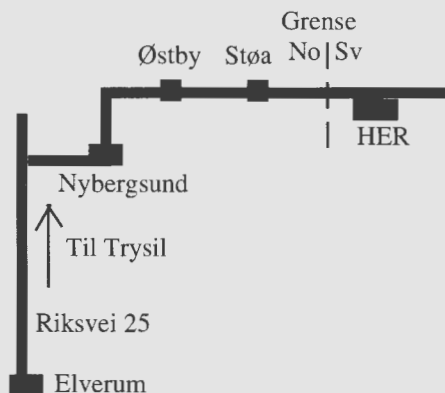
Sälen Vandrarhem ligger ca. 7 km over grensen ved Støa/Ljørdalen i Trysil og er veldig lett å finne frem til. Se kart nedenfor. Vandrarhemmet har nye og pene 2 og 4 manns rom, dusjer/vaskerom, møterom, kjøkken og annet. Prisen pr. deltaker har vi satt til kr. 300,-. Dette er da for overnatting (for de som ønsker) fra fredag til søndag, samt middag lørdag kveld. Salg av drikke etc. vil foreningen ordne. Ellers av mat og drikke må den enkelte sørge for selv.

Jeg vil anta at noen kommer fredag, selv om de fleste antakelig kommer lørdag til årsmøtet og blir til søndag. Her er det fritt valg da prisen altså er den samme.

Påmelding:

Denne gang ønsker vi å ha påmelding til arrangementet. Dette kan rettes til Ellen Arnesen, p.63820720, a.22102110 eller Burny Iversen, p.62415787, a.62411800.

Vi ønsker alle hjertlig velkommen til årsmøte, bjørnetur og andre friluftaktiviteter

Avstander: Elverum - Nybergsund ca. 63 km
Nybergsund - Støa ca. 33 km
Støa - Sälen Vandrarh. ca. 8 km

Hønehauken

Foto: Stig Tronvold

Som mange sikkert har fått med seg valgte NOF hønehauken til årets fugl i 1998. Grunnen til at valet fall på hønehauken er at det frå fleire stadar i landet er meldt om at arten er i tilbakegang, tildels dramatisk. Ein har difor frå fleire hald spurd seg om bestandsestimatet av hønehauk i Norge på 2000-2700 par er for høgt. I mange område har ein imidlertid relativt dårleg kunnskap om arten sin bestandsstatus, og eit mål er å forsøke å oppdatere dagens bestandsestimat.

Kjenneteikn

Sjølv om dei fleste av lesarane nok kjenner hønehauken tar eg likevel med ei kort skildring av korleis fuglen ser ut. Han har relativt lang stjert og korte vingar, noko som blir sett på som ei tilpasning til manøvrering i skog. I sitt første leveår har hønehauken brunspraglete overside, og brystet er kremgult med brunsvarte, dråpeforma lengdeflekkar. I løpet av sin andre haust har

dei skifta til vaksen drakt. Dei vaksne fuglane har meir gråaktig rygg, hos nokre indvid gråblå, medan brystet er kvitt med brunsvarte tverrstriper. Desse tverrstripene blir noko smalare med åra, slik at gamle fuglar kan få eit lysare preg (det kan imidlertid vere stor individuell variasjon). Dei vaksne fuglane har mørk farge på isse og kinn, og kvit overaugestripe. Kontrastane er gjerne

sterkast hos gamle hannar, men kan variere. Eit vanleg fenomen blant rovfugl er såkalla omvendt kjønnsdimorfisme. Dette betyr at hoar er større enn hannen. Hos hønehauken er dette svært tydeleg. Hannen er litt større enn ei kråke, medan hoar nesten er på størrelse med ein ravn. Vekta kan variere mykje, men ein hann veg ca. 800 g medan hoar veg ca. 1200 g.

Hekkehabitat

Tradisjonelt er hønehauken knytt til eldre skog. Han kan imidlertid hekke i yngre skog dersom næringsstilgangen er god samtidig med at tilgangen på gammalskog er dårleg, men i vårt fylke er han først og fremst knytt til eldre furuskog og blandingskog av furu og lauvtre.

Sjølv om hønehauken gjerne blir rekna for å vere ein sky fugl, kan han hekke relativt nær busetnad dersom han får vere i fred inne på sjølve reirområdet. I Bergensområdet ligg fire av reira som har vore i bruk dei siste åra mindre enn 150 m fra heilårsboligar.

Hekkebiologi

Reiret blir plassert ca. 2/3 oppe i treet, og på våre kantar vil det seie 10-12 m over bakken. Når hønehauken først har velt seg eit reirområde blir dette brukt år etter år. Innan dette området kan det gjerne finnast 2-3 reir som paret vekslar på å bruke. Typisk avstand mellom alternative reir er ca. 100 m, men det kan både vere mindre og atskillig meir. Det hender at det blir bygd nye reir eit godt stykke unna det tradisjonelle reirområdet, det er difor alltid visse moglegheiter for at hønehaukane hekkar i territoriet sjølv om det tradisjonelle reirområdet ikkje er i bruk.

Når eit reir blir tatt i bruk blir det alltid påbygd og reir som har vorte brukt mange gonger kan til slutt bli så store at dei rasar

ned av si eiga vekt. Det er som regel lett å sjå når eit hønehaukreir er i bruk. Reiret blir då nemleg stadig pynta med grønt bar. Eit stykke ut i rugetida vil det og ofte samle seg ei del dun frå hoar sitt fjørpus.

Ein veit ikkje sikkert kvifor hønehauken bygg fleire alternative reir. Ei forklaring går ut på at dei på denne måten blir mindre utsatt for parasittar. Mange hønehaukpar nyttar imidlertid det same reiret år etter år (10 år på rad er registrert på Stord). Ei anna forklaring tar utgangspunkt i at det tar lang tid å bygge eit nytt reir, ofte over ein månad. Skulle eit reir rase saman tidleg i hekkesesongen, vil haukane likevel kunne gjennomføre hekking den same sesongen ved å flytte til eit anna reir.

Hønehauken er kjønnsmoden som eittåring, og hoar kan hekke i sitt første leveår. Dei fleste hekkande hønehaukane er imidlertid 3 år eller meir. På dei sju åra eg har følgd med hønehaukane på Bergenshalvøya har eg observert hekking av eittårige hoer to gonger. Dette skjedde to år på rad i det same territoriet. Første gang var hekkeforsøket mislukka (to egg blei lagt, men ingen klekte), året etter kom fire ungar på vengjene.

Hønehauken startar førebuinga til hekkesesongen tidleg. Paring og reirbygging kan så smått byrje alt i månadsskiftet februar/mars. Egglegginga skjer som regel i første halvdel av april. I månaden før egglegging kan ein og sjå hønehauken sitt fluktspel. Dei kretsar over territoriet sitt og flyg ofte i ei langsam bølgeforma flukt. Av og til gjer dei bratte stup som blir avslutta med ein rask "vipp" oppover. Dette kan gjenta seg fleire gonger til hauken til slutt stuper ned i skogen. På denne måten signaliserer dei til andre hønehaukar at dette området er opp-tatt (fluktspellet kan og ha funksjon i par

danninga). Når haukane kretsar i stor høgde har dei godt overblikk over landskapet. Sjølv om det er fleire km til næraste nabo-territorium veit dei kvar dei har kvarandre, og kjem naboen for nær kan det bli krangel. Paringa er eit kapittel for seg. Den varer 10-15 sekund og går alt anna enn stille for seg. Begge fuglane skrik intenst under heile sesansen. Eit hønsehaukpar kan pare seg opp til 600 (seks hundre) gangar gjennom månaden før egglegging! Paringane skjer hyppigast frå ca. 20 dagar før egglegging. Kva er vitsen med å pare seg så ofte når dei likevel berre legg 4 egg? Hos hønsehauken er det hannen som skaffar maten i perioden før egglegging (og eit stykke ut i ungeperioden), og han er difor ofte vekke frå reirområdet. Då er det fritt fram for ein tilfeldig omstreifar å flørte med kona. Hannen vil truleg difor pare seg så ofte som mogleg for å sikre farskapet. Fugleartar der hannen ofte er borte frå hoa i perioden før og under egglegging, parar seg oftare enn fuglar der hannen kan halde seg nær hoa. Når egglegginga endeleg har kome igang kjem det gjerne fire (2-5) egg. Egga blir lagt med 2-3 dagars mellomrom slik at det tar ca. 12 dagar å legge fire egg. Ruginga skjer imidlertid svært usamanhengande før alle egga er lagt så ungene blir klekte i løpet av eit par dagar. Likevel kan det vere stor størrelseforkjell mellom dei. Og er det dårlig med mat bukkar ofte dei minste under. Klekkespunktet er vanlegvis i siste halvdel av mai, og ungene forlet reiret ca ein måned seinare dvs. i månedsskiftet juni-juli. Dei held seg enda ca. ein måned i reirområdet før dei legg ut på vandring.

Spredning

Tida etter at ungene har forlatt reirområdet er ein kritisk fase. No skal dei lære å jakte på eiga hand, og etter eit par månader pakkar

mykje av maten kofferten og dreg til syden. Det kunne nok vere fristande for unghaukane å slå følge. Unge hønsehaukar kan då også streife nokså langt. Norske hønsehaukar er funne att i Sverige og Danmark, og for ei tid tilbake kom det første gjenfunnet frå Storbritannia. Kor langt og i kva retning unghaukane vandrar er tildels avhengig av næringstilgangen, men genetiske faktorar kan og spele ei rolle. Dei fleste vandrar i sørleg retning, og på våren skjer det eit visst tilbaketrekk.

Også vaksne haukar kan trekke bort fra hekkeområdet i vinterhalvåret dersom næringstilgangen er dårleg. Hannane ser ut til å vere meir stasjonære enn hoene.

Overleving

Mange unghaukar dør av svolt den første vinteren. Ut frå ringmerkingsgjenfunn har ein antatt 50-80% av unghaukane dør i løpet av sitt første leveår. Hos radiomerka hønsehauk på Gotland overlevde imidlertid 49% av hannane og 64% av hoene sitt første leveår. I alle fall er det neppe meir enn 20% som blir eldre enn to år. Har dei først kome seg gjennom kneika, kan hønsehaukane bli opp mot 20 år gamle, sjølv om dei fleste nok ikkje blir meir enn 6-7 år.

Maten

Hønsehauken er allsidig i matvegen og tek stort sett det som måtte by seg av bytte i storleik frå trast og oppover til storfugl. Næringssetelen varierer også geografisk alt etter kva byttedyr som finst i området. Dei fleste diettstudia skriv seg frå hekketida, då haukane bringer med seg mesteparten av byttedyra inn til reirområdet. På Bergenshalvøya er duer, trost og kråkefugl dei viktigaste byttedyra i hekkeperioden.

Naturleg bestandsregulering

Sidan hønehauken byrjar å førebu seg på hekking allereie i februar-mars, er det mattilgangen om vinteren som bestemmer kor mange hønehaukpar som kan hekke i eit område. Rundt reiret legg hønehaukparet beslag på eit jaktområde som dei held for seg sjølv, og storleiken på dette området blir regulert av mattilgangen. Dersom tilgangen på byttedyr er god i eit område, vil hønehauken trenge eit mindre jaktområde enn i område med lite byttedyr. Resultatet er at hønehauken hekkar tettast i område med god næringstilgang. I store samanhengande skogområde er det ikkje uvanlig at hønehauken har jaktområde som dekker eit areal på 100 km². I slike område blir det langt mellom reira. Vekslande jordbruks- og skogslandskap i delar av Tyskland og Polen har derimot ein tett bestand av hønehauk. Her er det ikkje uvanleg med avstandar ned mot ein kilometer mellom hekkande par! Områda det her er snakk om har eit svært godt tilbud av kulturmarkstilknytta byttedyr, som ringdue, raphøns, fasan og kanin, heile året igjennom.

Typisk avstand mellom reiområde i vårt distrikt ligg på ca. 5 km. Den kortaste avstanden mellom to tradisjonelle reiområde eg kjenner til frå Hordaland er 2.3 km. I Voss kommune hekka eit år to hønehaukpar berre 800 m frå kvarandre. Men dette var eit einganstilfelle og så tett hekking må reknast som svært sjeldan her i landet.

Bestandsutvikling

Som nemnt innleiingsvis er det frå fleire stader i landet meldt om at hønehaukbestanden er i kraftig tilbakegang. Årsakene til denne tilbakegange er truleg svikt i næringsgrunnlaget, som følge av utstrakt flatehogst. Det er m.a. vist at viktige viktige vinterbyttedyr som storfugl og ekorn blir negativt påverka av moderne bestandsskogbruk.

Det som imidlertid ser ut til å vere tilfellet er at bestandsnedgangen hos hønehauk først og fremst gjer seg gjeldande i skogområde i innlandet. I område nærmare kysten og ved tettbygde strøk ser bestanden ut til å vere meir stabil. Her har haukane truleg eit større spekter av byttedyr å velgje mellom vintertid, og er dermed mindre avhengig av dei typiske skogsartane.

Ung hønehauk som nettopp har tatt en kråke.

*Foto:
Kjell Hammersland*

Hønehauken i Hordaland

Det kan sjå ut til at trenden med større bestandsnedgang i innlandet også gjer seg gjeldande i Hordaland. Bestanden er relativt godt kjent i tre ulike område: På Voss er talet på hekkande hønehauk meir enn halvert sidan byrjinga på 80-talet. På Stord har det i den same perioden har vore ein liten framgang, medan bestanden i Bergens-

området har holdt seg relativt stabil dei siste sju åra, muligens har det vore ein liten nedgang sidan byrjinga på 80-talet.

Den totale bestanden av hønehauk i Hordaland er rekna til minimum 100 par og sannsynlig 130 par. Grunnlagsmaterialet for dette estimatet er godt; heile 84 reiområde vart påvist i fylket gjennom "Prosjekt hønehauk" i perioden 1980-1991.

Olav Overvoll

Litteratur

- Andrén, H. & Delin, A. 1994. Habitat selection in the Eurasian red squirrel, *Sciurus vulgaris*, in relation to forest fragmentation. - *Oikos* 70: 43-48.
- Bergo, G. 1992. Bestandstørrelse, reirhabitat og reproduksjonsbiologi hjå hønehauk.- Fylkesmannen i Hordaland, Miljøvernadv., Rapport nr. 5.
- Grønlien, H., Høitomt, G. & Oppheim, J. 1993. Registrering av skoglige forhold ved 10 hekke lokaliteter for hønehauk. - *Hujon* 19: 209-235 og 305-313.
- Marcström, V., Kenward, R. & Karlbom, M. 1990. Duvhöken och dess Plats i Naturen. - Norrköping Tryckeriet, Norrköping.
- Møller, A. P. 1987. Copulation behaviour in the goshawk, *Accipiter gentilis*. - *Anim. Behav.* 35: 755-763.
- Rolstad, J., Wegge, P. & Gjerde, I. 1991. Kumulativ effekt av habitat fragmentering: Hva har 12-års storfuglforskning på Varaldskogen lært oss? - *Fauna* 44: 90-104.
- Selås, V. 1991. Hønehauken i Vegårdshei og Tvedestrand. - *Larus marinus* 20: 36-39.
- Sollien, A. 1978. Vanringer hos norsk hønehauk. - *Vår Fuglefauna* 1: 52-59.
- Tomberg, R. & Sulkava, S. 1991. The effect of changing tetraonid populations on the nutrition and breeding success of the goshawk (*Accipiter gentilis* L.) in Northern Finland. - *Aquilo Ser. Zool.* 28: 23-33.
- Tømmerås, P. J. 1993. Hønehauken i Leksvik, et offer for det moderne skogbruket. - *Fauna* 46: 180-195.
- Widén, P. 1985. Breeding and movements of goshawks in boreal forests in Sweden. - *Holarct. Ecol.* 8: 273-279.

Dette er et utdrag fra en artikkel som har stått på trykk i Krompen, Fuglar i Hordaland nr 1. -98.

Red.

Undersøkelser om havørn i Hordaland 1988-98

av Magne Helge Sleire

Siden 1988 har havørna blitt undersøkt med henblikk på bestandsutvikling og ungeproduksjon. Siden 1995 har også en rekke havørner i fylket blitt undersøkt for miljøgiftpåvirkning.

Fra å være en helt fraværende hekkefugl i 1980, har bestanden økt betraktelig. Spesielt fra 1993 har det vært en markert økning i ungeproduksjonen. I 1998 regner vi med at havørnbestanden i Hordaland er på ca 55 par.

Etter den ekspansjonen som havørna har hatt i Hordaland de siste årene, kan vi regne med en markert økning av antall par også de kommende åra.

Hordaland har en kystlinje på 5421 km. Med en tetthet på et par pr. 30 km kystlinje, kan vi regne med at Hordaland kan ha en bestand på ca 180 par havørn.

I 1998 ble det for første gang også påvist hekking av havørn i Rogaland. Det ble på-

vist 2 reir med vellykket hekking. Også i dette fylket vil havørna øke betraktelig i de kommende årene.

I Hordaland ble også 1998 et meget godt år for havørna. Tilsammen ble det påvist 15 par med vellykket hekking, med 20 unger på vingene, 12 av disse ungene ble ringmerket. I et av reiområdene forsvant ungen i begynnelsen av juni. Årsaken til dette blir bare spekulasjoner, men det kan ha en naturlig forklaring.

Dersom denne gode utviklingen for havørna skal fortsette, er det viktig å la havørna få fred i reiområdet. Spesielt i månedene mars, april og mai er de svært sårbare. Forstyrrelser nær reiområdet i denne tiden kan medføre hekkeavbrudd som resultat.

Selv om det er noen områder som er utsatt for forstyrrelser, ser havørna ut til å trives godt i Hordaland.

Minimum antall produserte havørnunger.

År	Antall
1988	1
1989	1
1990	5
1991	0
1992	3
1993	12
1994	9
1995	15
1996	19
1997	20
1998	20

Årsunge fotografert i desember.
Foto: Magne H Sleire

Antall havørnpar fordelt pr kommune

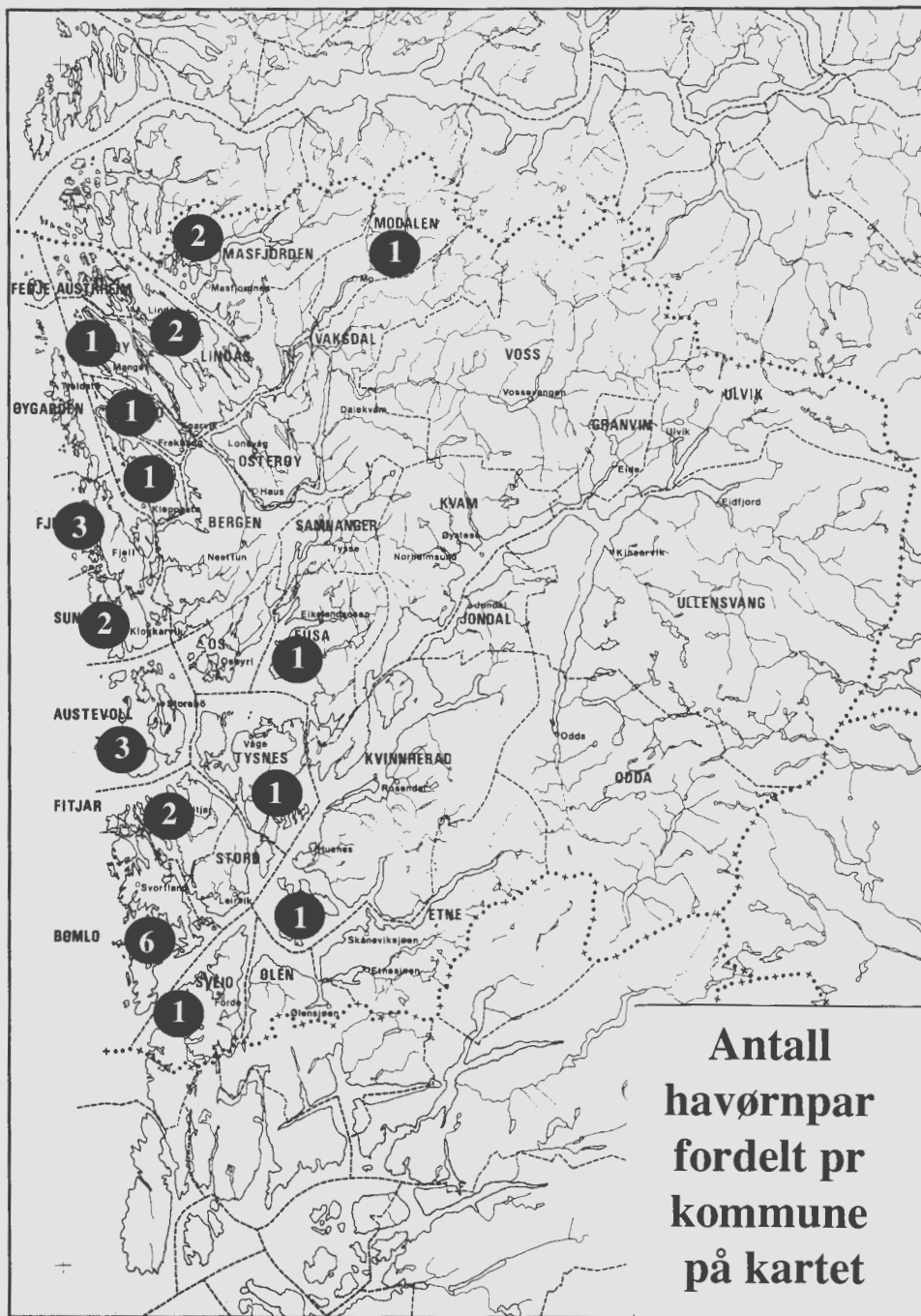
	Påviste reir	Stasjonær gammel fugl		Påviste reir	Stasjonær gammel fugl
Masfjorden	2	1	Bømlo	6	
Radøy	1		Austrheim		1
Kvinnherad	1	1	Meland	1	1
Fusa	1		Tysnes	1	
Sveio	1		Fitjar	2	
Lindås	2	1	Austevoll	3	3
Askøy	1		Øygarden		2
Fjell	3	1	Modalen	1	
			Sund	2	2

Totalt 28 påviste reir-områder.

Totalt 16 påviste områder med stasjonær gammel fugl.

Forfatteren under ringmerkingarbeide

**Antall
havørnpar
fordelt pr
kommune
på kartet**

NINA • NIKU
STIFTELSEN FOR NATURFORSKNING
OG KULTURMINNEFORSKNING

Adresseliste

DERES REF:
VÅR REF: 1661/98-642.34
STED: Trondheim/Moen
DATO: 18.12.98

Informasjon fra Jervprosjektet i NINA -04.98

Året 1998 er snart omme. Her kommer informasjon fra siste kvartal i år.

Generelt om info fra jervprosjektet Infobrev fra prosjektet sendes ut etter adresseliste og omfatter ca 120 personer og/eller institusjoner. Hensikten er at flest mulig interesserte skal få informasjon fra prosjektet. Infobrevene er gratis. Dersom det er personer som mottar dette infobrevet og som ikke ønsker det tilsendt i det etterfølgende, vennligst gi beskjed om dette. Gi også beskjed om personer eller institusjoner som ønsker å motta informasjonen, men som ikke gjør det pr. i dag. Informasjons avdelingen ved NINA vil sende ut dette infobrevet til media etter at dere har mottatt det.

Jervforskning i Troms I høst, som tidligere år, har det vært vanskelig å følge opp de radiomerkede jervene. Dette skyldes økende områdebruk utover høsten hos tisper og valper og utvandring av valper. Av de 16 jervene vi har fulgt siden våren, er det noe usikkert hvor mange som fortsatt er innenfor prosjektområdet. En hannvalp ble skutt tidlig i oktober i forbindelse med lisensjakta. To hannvalper har vandret ut uten at vi har klart å opprettholde kontakten. I tillegg til større områdebruk hos jervene har det vært tekniske problemer med flyet vi benytter, samt at vanskelige værforhold har ført til at vi ikke har kunnet peile så ofte som ønskelig.

Tamrein Siden begynnelsen av juni har vi fulgt reinkalver med dødsvarsel-senderne (252 stk) samt radiomerkede simler (20 stk) ved fly- og bakkepeilinger. Etter å ha registrert en del tap tidlig på sommeren var det lite tap utover høsten. I november ble reinen samlet for merking,

NINA Norsk institutt for naturforskning

NINA hovedkontor
Tungasletta 2
7005 TRONDHEIM
Telefon: 73 80 14 00
Telefax: 73 80 14 01

NINA
Dronningens gt. 13
Boks 736 Sentrum
0105 OSLO
Telefon: 22 94 03 00
Telefax: 22 94 03 02

NINA forskningsstasjon
Ims
4300 SANDNES
Telefon: 51 67 24 70
Telefax: 51 67 24 71

NINA
Storgata 25
9005 TROMSØ
Telefon: 77 60 68 80
Telefax: 77 60 68 82

NINA•NIKU Hovedadam
Tungasletta 2
7005 TRONDHEIM
Telefon: 73 80 14 00
Telefax: 73 80 14 01

veiling og slaktning. Dette ble utført i samarbeid med reindrifskontoret i Troms og reineierene. I forbindelse med slaktingen tok vi av dødsvarselsenderne på kalvene og bygde dem om slik at de kunne benyttes på større dyr. Disse ble deretter montert på kalver som ikke ble slaktet. Det viste seg at mange sendere hadde sluttet å fungere som følge av teknisk svikt. Dette problemet har vi tatt opp med produsenten, men det medfører at det kan ha vært flere døde reinskvalver som vi ikke har registrert i høst. Omfanget av kalvedødligheten fra kalving til slaktning er likevel godt dokumentert pga. god kontroll med antall rein under kalving og fram til slaktninga. Beregningene er ennå ikke ferdige da vi mangler informasjon fra dyr som er slaktet, men tapet av kalv ser ut til å være lavere enn på mange år.

Videre arbeid Radiomerkede jerver vil bli fulgt opp ved jevnlige peilinger for å se på arealbruken og utvandring. Det er spesielt interessant å se på valpene og deres utvandring samt kartlegge tispenes områdebruk utenom yngletida som generelt er mye større.

For tiden jobber vi med planlegging av vinterens aktiviteter. Hovedutfordringen vil bli å gjennomføre en test av ulike metoder for bestandstelling av jerv. Dette vil foregå i mars og april innen vårt studieområde her i Troms.

Reinskvalver med dødsvarsel- sendere vil bli fulgt opp gjennom vinteren fram til april da senderne skal taes av. Dødsvarsel- senderene vil deretter bli ombygd for å kunne benyttes på lam på sommerbeite. Til sommeren håper vi å få til merking av lam i et område hvor vi har flere radiomerkede jerver.

Vi vil ellers bemerke at det planlagte arbeidet for 1999 er noe usikkert fordi finansieringen enda ikke er klarlagt.

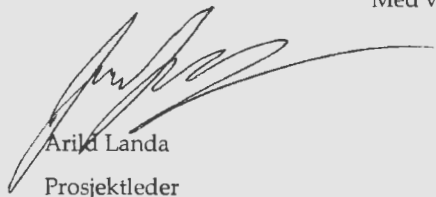
Hovedfagsoppgave

Den første hovedfagsoppgaven i prosjektet er nå fullført ved Norges Teknisk-Naturvitenskapelige Universitet, NTNU, ved Knut Morten Vangen. Oppgaven handlet om leveområdestørrelse, utvandring og dødelighet hos jervvalper. Hovedkonklusjonen viser at unger jerver, både hanner og hunner, utvandrer når de er ca. 1 år gamle og at de vandrer omtrent like langt. Over 50% av alle valpene som er radiomerkede har dødt, noe som er i samsvar med det vi har antatt fra tidligere. Oppgaven bygger på data samlet fram til våren 1998 i Troms samt data fram til desember 1997 fra Sarek, Sverige. Det er meningen å inkludere data til og med våren 1999 i en tilsvarende analyse. Konklusjonene i dette hovedfaget kan dermed bli noe endret ved at mer data blir inkludert.

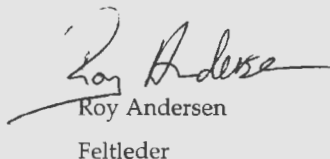
Vi minner også om internett-adressen med mye stoff om jerv med bl.a. engelsk abstrakt over prosjektet (<http://www.wolverinefoundation.org/index.htm>).

GOD JUL OG GODT NYTT ÅR

Med vennlig hilsen ☺

Arild Landa
Prosjektleder

Roy Andersen
Feltleder

kronikk

Tidenes jervejakt

Arild Landa
forsker

EN JERV - overlever den vinteren?

De to norske jervenemndene har vedtatt historiens største fellingskvoter på jerv i den norske fjellheimen. Hele 43 jerver ble vedtatt avlivet gjennom årets vinterjakt, fra 1. oktober til 15. februar. Rett nok har Direktoratet for naturforvaltning, etter klager fra naturvernhold, redusert den sørnorske kvoten fra 12 til 10 individer. Uansett, dersom kvotene fylles må vi tilbake til midten av 1800-tallet for å finne lignende fellings-tall.

Internasjonalt er jerven beskyttet av

«Vår rovdyrforvaltning er utvilsomt i ferd med å utvikle seg til å bli en ytterst pinlig sak internasjonalt for et rikt land som Norge.»

Bern- og Rio-konvensjonene. Den er listet i Appendiks II i Bern-konvensjonen under strengt fredede arter. Av land som har ratifisert Bern-konvensjonen, er det Norge, Sverige og Finland som har jerv. Hvert land har dermed forpliktet seg til individuelt å bevare levedyktige bestander av jerv. Ingen av disse landene har gjort spesielle reservasjoner hva jerv angår. Dette betyr at ordinær jakt ikke kan utøves. Det er derfor vi i Norge kaller jervejakten for lisensjakt og at vi dermed unngår å komme i direkte konflikt med traktatens ordlyd. Ut fra et faglig ståsted er vi helt klart i konflikt med traktaten med hensyn til tildelte kvoter som er i strid med vitenskapelig grunnlag, og samtidig det uunngåelige utfallet av så høye kvoter. Vår rovdyrforvaltning er utvilsomt i ferd med å utvikle seg til å bli ytterst

pinlig sak internasjonalt for et rikt land som Norge.

Fra århundreskiftet viser jaktstatistikken en drastisk nedgang fra omtrent 40 jerver, inklusive unger, til under ti om året da arten var på randen av utryddelse og ble fredet i 1973. Tidligere var jerven utbredt over det meste av landet. Da den ble fredet i Sør-Norge var den allerede funksjonelt utryddet etter at det ble drept seks voksne jerver i Jotunheimen på midten av 1960-tallet. Det tok nesten ti år før jerven igjen kom tilbake til Sør-Norge. Generelt har fredningen resultert i en viss økning i jervebestandene, men det er fremdeles usikkert om vi kan påberope oss å ha levedyktige bestander på lang sikt.

En trenger ikke å være matematisk begavet for å forstå utfallet av dagens dramatiske høye jaktkvoter. Historiens statistikk viser en klar nedgang med et langt mindre antall felte dyr enn dagens kvoter. Dette på tross av økonomisk premiering og et sterkt følelsesmessig engasjement, som gjaldt året rundt, for å ta livet av flest mulig jerver. Resultatet var at jerven kun overlevde i de mest utilgjengelige grensefjella mellom Norge og Sverige.

Da Stortinget i 1997 vedtok at det skulle opprettes regionale nemnder for å fastsette kvoter for jerv hadde dette sin bakgrunn i et generelt krav om lokal medbestemmesrett. Lokale/regionale rovdyrnemnder er en fireårig prøveordning. Lokal forvaltning utføres jo med rimelig godt resultat innen for eksempel forvaltning av hjortedyr. Det er likevel verdt å mer-

ke seg at det er en vesentlig forskjell mellom lokal hjortedyrforvaltning og lokal rovdyrforvaltning. Den mest grunnleggende forskjellen er at det lokalt er bred enighet om å ha et bæredyktig antall hjortedyr som kan høstes hvert år. Det er tilsynelatende ytterst få lokalt som ønsker å ha store rovdyr i sine utmarker. Det er trolig ingen tilfældighet at både den nordnorske og sørnorske jervenemnda domineres av personer som i mediene har markert seg som de største agitatorene for rovdyrkjempelse. Det er underlig at noe sånt kan skje i et samfunn som ellers er oppatt av at alle grupperinger skal ha medbestemmesrett i tilsvarende råd og utvalg. Ideen om at lokal medbestemmelse vil gi ansvarsfølelse og en bedre forvaltning synes å vært altfor «blåøyd» hva rovdyrforvaltning angår. Fordi lokal forvaltning funge-

rer brukbart for hjortedyr er det naivt å tro at det samme vil skje med store rovdyr. Her har både direktoratet og politikere inngitt seg i et politisk eksperiment som i beste fall kan klassifiseres som en forvaltningsmessig sjansespeil. Dersom dette skal fungere må det ikke tillates at slike nemnder skal domineres av personer som lider tap til rovdyr. Resultatet er så langt at denne forvaltningen står til stryk. Dersom

de vedtatte kvoter opprettholdes og fylles er det ganske stor sannsynlighet for at disse nemndene har gjort seg selv overflødige innen perioden for prøveordningen er over.

De sier at vi får de politikere vi fortjener. Siden vi lever i et «demokratisk samfunn» får vi også den forvaltningen

rovdyrforvaltning

Fra 1. oktober til 15. februar kan det felles i alt 43 jerver i Norge. Arild Landa, som er forsker ved Norsk Institutt for naturforskning, karakteriserer det som tidenes jervejakt og mener at vi dersom kvotene fylles må tilbake til midten av 1800-tallet for å finne liknende fellingstall. Han stiller også spørsmål om hva samfunnet vil med rovdyrforskning når resultatene fra denne forskningen ikke teller.

vi fortjener. Det spørs om ikke den norske faunaen og våre etterkommere egentlig hadde fortjent mye bedre.

Det er liten tvil om at jerven lokalt kan utøve betydelig skade på husdyr. Det er i hovedsak lam som drepes. De fleste lammene blir drept i august og første del av september, like før sauene skal sankes fra fjellbeite. En jerv kan forvolde betydelig skade og det er derfor både umulig og uriktig å bruke store tap som et argument for at det er mange jerver i et område. Både når det gjelder jerv og andre store rovdyr har forskning mange steder vist at felling av rovdyr i beste fall bare gir en kortsiktig effekt i redusert skade på husdyr. Alternativet er lokal utryddelse av rovdyr. Dette er uforenlig med langsiktig bevaring av levedyktige bestander. Selv om det fra det offentlige ytes erstatninger for sau drept av rovdyr, er det hevet over tvil at dette er en lite tilfredsstillende løsning for næringen når tapene er store. Det finnes i dag ingen gode løsninger på konflikten. Derfor er det best å ha en klar avgrensning av hvor vi skal ha jerv og hvor vi skal ha sau. Med hensyn til al-

Forskjell på rovdyr- og hjorte- forvaltning

ternativer til å drepe rovdyr har sauenæringen generelt vist seg lite villig til nytenkning. Hittil har det ikke kommet et eneste innspill fra næringen. Når så naturvernerne eller forskere kommer med konstruktive forslag til løsninger, blir disse i regelen møtt med en lunkent holdning, direkte motarbeidelse eller med utsagn om å mangle praktisk relevans. Næringens kritikk kan sikkert i flere tilfeller være berettiget. Tross alt, det er næringen selv som har det beste utgangspunktet for å komme med konstruktive forslag, men hvor er slike forslag fra næringen?

Når enkeltpersoners eller gruppers eksistens trues utenfra vokser det fram sterke maktstrukturer. I så måte er Bygde-Norge intet unntak. Det er man-

ge ressursmennesker rundt i bygdene som ser det som sin livsoppgave å bekjempe rovdyr. Dessverre er det ofte slik at når ballen ikke kan taes så taes mannen isteden. Det er kanskje derfor mange kvier seg i det lengste for å delta

Forvaltningen står til stryk

i debatten. Mediene er i dette spillet en avgjørende maktfaktor. Mediene slår mynt på motsetningene og bloddrypende sauetragedier og den «lille» manns kamp mot rovdyr får store oppslag. Når 3600 sauer dør av alveld (en fryktet sauesykdom) nevnes dette i en liten rubrikk. Mediene synes å mangle en etisk holdning til hva som kommer på trykk og fungerer i dette spillet som en unyansert kommunikator mellom Bygde-Norge og sentrale politikere.

En vitenskapelig beregning basert på antall aktive jervehi 1995-97 gav en minimumsbestand i Norge på ca. 150 jerver som var ett år og eldre. Nå er slike bestandsanslag beheftet med en viss usikkerhet, men det er ytterst uvanlig at slik usikkerhet av et forvaltningsorgan benyttes som et argument for å øke avskytningskvotene. Selv om bestandene rent hypotetisk skulle være mer enn dobbelt så store som antatt, er de vedtatte kvotene dramatisk høye. Vi har samtidig påpekt at jakt inntil det sørsnorske kjerneområdet med dagens jaktidsordning vil drenere dyr fra kjerneområdet, hvilket vil kunne ha svært negativ betydning for framtidig levedyktighet. Både bestandsanslag og tilrådingar har elegant blitt tilsidesatt av jerve-nemnda for Sør-Norge. Som rovdyrforsker er det betimelig å stille spørsmålet om hvorfor det norske samfunnet bruker flere millioner på rovdyrforskning hvert år når resultatet fra denne forskningen likevel ikke teller?

Jerv ihelkøyrt av bil på Hemsedalsfjellet

Torsdag morgon måtte ein hannjerv bote med livet då han vart påkøyrt av ein bil ved Bakkestølen på riksveg 52 i Hemsedal.

For fyrste gong på mange år er det felt jerv i Buskerud. Jegeren var ein avisbil frå Dagbladet.

Observert og filma

- Eg køyrde i spora etter jerven torsdag. Og det er ingen tvil om at det er same jerven som er observert i området fleire dagar, seier Runar O. Sletten Bjøberg.

Skiløparar såg jerven i nordenden av Eldrevatn sist helg. Onsdag morgon fekk Sletten Bjøberg auge på ein svart skikkelse som tulla i vegkanten. Han kasta seg i bilen og fekk filma den sjeldne gjesten med videokamera før jerven vart borte ved Geitestølen.

Påkøyrt torsdag

Tidleg torsdag morgon måtte jerven bote med livet. Ein avisbil greidde ikkje unngå å køyre på jerven som vima på i vegen ved Geitestølen, seks kilometer aust for Bjøberg. Ein brøytebil sjåfør overlevte jerven til Runar O. Sletten Bjøberg.

Han er kontaktperson for miljøvernvesetlinga. Hjå Fylkesmannen i Buskerud og har registrert nødvendige data. Jerven ligg no i frysarar i påvente av å bli sendt til ytterlegare registrering og forskning. Truleg får Hemsedal kommune jerven etterpå.

I matknipe

Jerven er mager som ein sa-gakrakk, og han var truleg på leiting etter ein harestok. Viltsinen står for tida langt vest. Han har opplagt vore skrabbevolten ettersom han har våga seg så nær både veg og hus. Eg har sett jervespor mange stader i Nordfjella, men aldri så nær. Det er aldri observert jervespor i dette området, seier Runar O. Sletten Bjøberg.

Jerven har gitt blaffen i at han har halde seg i eit farleg område. Svøien har vorte sterkare enn frykta for å bli oppdaga. Like ved Geitestølen fann Sletten Bjøberg ligg-plassen hans, der hadde han grave seg ei hule.

Hannjerv

Jerven er eit hann-dyr på 11 kilo og 110 centimeter frå snuten til bakbeina når desse er strekt ut. Bakbeina er 18 centimeter, og tennene har begynt å få eit brunskjær. Det indikerer at han er minst to år gammel.

Runar Sletten med jerven som vart ihelkøyrt på Hemsedalsfjellet torsdag morgon. (Foto: Odd Helge Brugrand).

Fagfolka meiner den ihelkøyrdte jerven er meir enn to år gammel.

rer i Nordfjella. Dette var ei veldig spesiell hending, seier Runar O. Sletten Bjøberg.

Storleiken på potane tyder på at det er same jerven som eg har sett spor etter fleire

► TORBJØRN GUNHILDGARD

Hallingdølen
 Periode 246 / 2570 N
 LAURDAG 16. JANUAR 1999

Forskning og etterforskning på rovdyr som skadevoldere - en rapportomtale

av Inge Selås

Mysterud, I., Mysterud, I. & Bengtson, R. 1997. *Forskning og etterforskning på rovdyr som skadevoldere: Kommentarer til forskningsmessige, juridiske, filosofiske og etiske problemer i skadedokumentasjon og rovviltforvaltning. Utmarksnæring i Norge 3-97: 1-26.*

“Forskning og etterforskning på rovdyr som skadevoldere” er utgitt i Norsk sau- og geit-alslags rapportserie *Utmarksnæring i Norge*. Forfattere er Ivar og Iver Mysterud (far og sønn) og Roald Bengtson. To biologer og en filosof har her levert et bidrag til de feltutfordringene en står overfor ved mistanke om rovvilt drepte husdyr. I tillegg er adskillige personer blitt involvert som korrekturlesere, herunder flere jurister, biologer og filosofer, samt en kriminal-etterforsker, en veterinær og en husdyrkyndig. Rapporten er med andre ord et resultat av en prosess der forfatterne har brukt eksterne krefter for å gi sluttproduktet tyngde og tilstrekkelig vitenskapelig legitimitet.

Det henvises gjennomgående til den såkalte “Selbu-saken” fra 1992. Ivar Mysterud mente da, som engasjert i saken, at 18 kyr og kviger var blitt bjørnedrept i løpet av sommeren, men det var flere rovviltkyndige som stilte seg tvilende til at bjørnen var skyld i alle disse dødsfallene. Og Mysteruds utmarksnærings-vennlige forskning ble kritisert av mange, den gang som nå.

Denne rapporten synes å være tilkommet som en konsekvens av de uenigheter som Selbu-saken og lignende saker har åpenbart blant de rovviltkyndige. Hovedanliggendet er å gi en vitenskapelig begrunnet rettledning når det gjelder forskeres og andre sakkyndiges framgangsmåte ved undersøkelse

av mulig rovdyrdrepte husdyr. Det er forfatterens intensjon å trekke fram de forhold og prinsipper som bør vektlegges i en slik vurdering. Det skilles klart mellom etterforskning og forskning i måten å forholde seg til en "kadaversak". Fra et etterforskningsperspektiv vil en være opptatt av årsaken til dødsfallet av hensyn til erstatningsspørsmålet, og en vil søke å dokumentere dødsårsaken så godt at den kan anses som overveiende sannsynlig. I forskningen vil årsaksspørsmålet i seg selv være motivasjonsgrunnlag nok, noe en forsøker å nærme seg svaret på ved å teste hypoteser på vitenskapelig grunnlag.

Sidene 1-17 er viet etterforskningsperspektivet. Som et grunnleggende juridisk prinsipp i skadesaker slås det fast at det skal være en overvekt av sannsynlighet for den påståtte årsaken, det må synes mer sannsynlig at den er årsak enn at den ikke er det. Den trenger med andre ord ikke å være bevist; beviskravet må jo ikke være så strengt at det blir uforholdsmessig vanskelig å nå fram med et erstatningskrav. Uansett bør jurister såvel som forskere alltid uttale seg med grader av sannsynlighet og aldri med sikkerhet. I selve etterforskningen må det tas hensyn til følgende forhold:

- Sannsynligheten for at det har opptrådt et aktuelt rovdyr i området (forekomst og utbredelsesforhold).
- Sannsynligheten for at vedkommende rovdyr vil etterlate seg sportegn, noe som blant annet vil avhenge av årstid, værforhold og underlag.
- Sannsynligheten for at sportegnene vil kunne påvises, jf. vegetasjonsforhold, vind og vær, avstand i tid, forskerens erfaring m.m.
- Sannsynligheten for at et sportegn kan angi årsakssammenhengen (det kan jo være avsatt i etterkant av dødsfallet).

Med adresse til uttalelser i Selbu-saken slås det fast at en fullstendig skadevurdering må ta hensyn til alle disse forholdene, og ikke slutte at for eksempel bjørn ikke kan være skadevolder ut fra at det ikke blir funnet bjørnehår ved kadaveret. Sannsynligheten for at slike spor ikke vil bli funnet må også med i betraktningen. I stedet argumenterer forfatterne for å vektlegge de bitt- og kloremarker en kan finne på selve kadaveret, eventuelt dyrets forfatning (det kan være sprenget av rovdyr) der synlige merker mangler. En veterinærs vurdering vil i denne sammenheng være uunnværlig. Men i saker der slike sportegn mangler, vil tvilen måtte falle eventuelle "mistenkte rovdyr" til gode.

Under forskningsperspektivet angis den hypotetisk-deduktive metode som innfallspott til forståelse av en kadaversak. Metoden har som forutsetning at en har stilt en hypotese som en i de videre undersøkelsene søker å tilbakevise. Hvis hypotesen motstår innvendingene vil den stå sterkere enn tidligere, men den kan aldri anses som bevist. I prinsippet kan den altså bare avkrefte, ikke bekrefte. Ved å sammenstille flere mulige hypoteser og teste disse mot det eksisterende datamaterialet kan ulike muligheter elimineres, og en sitter til slutt igjen med den hypotesen som synes mest sannsynlig. En slik eliminerende induksjonisme, med høy bevissthet omkring forskerens egne forutgående oppfatninger, kan sikre en profesjonell undersøkelse.

Som en helhetsvurdering bringer rapporten viktige prinsipper inn i diskusjonen rundt rovdyrskader og angir en konsekvent, åpen og sunn tilnæringsmåte til sakskomplekset. Det faglige fundamentet er overbevisende, og rapporten bærer preg av grundighet i både form og innhold. I det store og hele klarer den også å bevare en

saklig tone. En del gjentagelser forekommer, men dette er ikke plagsomt og skjemper ikke presentasjonen som helhet. Gode eksempler bidrar til å gi de mer vitenskapelige sekvensene et "folkelig ansikt". De innrammede "boksene" med utdypninger av noen av tekstens hovedpoenger, bidrar også til oversiktighet. Erstatningsreglene blir ikke direkte problematisert, og selv om rapporten målbærer enkelte kontroversielle forskningsmetoder (f. eks. vektleggingen av bitt og kloremarker og bruk av hund til ettersporing), fungerer den greit som en veiviser for rovviltkonsulenters arbeid med å kartlegge eventuelle rovdyrskader. Et sidesprang som muligheten av å snu bevisbyrden på den måten at det skal være Direktoratets oppgave å bevise at et omkommet dyr ikke er drept av rovdyr, er uten relevans til virkeligheten og virker unødvendig.

Det kan nok for mange virke overraskende at forfatterne, spesielt far og sønn Myste-rud, så sterkt vektlegger at en hypotese om rovdyrdrepte husdyr bare kan sannsynliggjøres og ikke endelig bevises. På bakgrunn av Mysteruds mange påstander om rovdyrdrepte husdyr kan denne strengt vitenskapelige innfallsporten virke noe underlig - uten at det skal frata rapporten dens opplagte kvaliteter.

Et par originale språkvendinger fortjener å bemerkes: Forfatterne bruker bevisst uttrykket *vern av skadelidte*, og oppnår med det å skape en motvekt mot vern av de store rovdyrene. Merkelig er også distinksjonen mellom *forskere* og *sakkyndige*, særlig med hentydning til den omtalte Selbu-saken. Biologisk kunnskap og erfaring, som forfatterne påberoper seg å ha mer av enn andre som uttalte seg i nevnte sak, framheves som avgjørende for å avklare komplekse årsaks-

forhold. Etter min oppfatning er denne mer enn antydningvis måten å forholde seg til ikke-navngitte "forskerkolleger" på lite formålstjenlig i en rapport som tydelig intensjonerer å ha en nøytral grunntone.

I omtalen av interessemotsetningene mellom husdyrholdet og verneinteressene nevnes det ikke at spørreundersøkelser har vist at rundt 80% av befolkningen ønsker de store rovdyrene og at berørte husdyrholdere utgjør en fåtallig gruppe, en tydelig unnlattelse med tanke på at de såkalte verneinteressene ved flere tilfeller antas å ha for stor makt og innflytelse i erstatningssaker. For tendensiøs blir framstillingen først i omtalen av eksperter med angivelig sterke naturvernssympatier. På side 5 antydes det at det "skjer en skjerpelse av beviskravet i erstatningssakene som erstatningsreglenes forhistorie ikke gir grunnlag for" fordi "erstatningssøknadene ofte behandles av personer med til dels sterk tilknytning til verneinteressene". Likeledes trekkes mange eksperters vilje og evne til objektive studier av kadavre i tvil: "Personer med sterk forkjærlighet og personlig interesse for store rovdyr ser i "den gode saks tjeneste" ut til å ville skåne rovdyra for ethvert argument som kan gi dem dårlig rykte." Også hentydningen til at myndighetsorganer bevisst ansetter rovviltvennlige konsulenter for å trenere erstatningskrav er tvilsom. Disse påstandene blir rimeligvis ikke dokumentert nærmere. Vi kan vel enes om at en åpen og uforutinntatt holdning er å foretrekke i disse sakene, uansett om forskeren/saksbehandleren er rekruttert fra et vernevennlig eller et gardbrukervennlig miljø.

Sau i rovdyras kjerneområder

En oversikt over forholdene i Nord-Trøndelag

av Johan Storm Nielsen

Kravet om fellingstillatelse på de store rovdyra er oftest begrunnet med skadeomfanget på i første rekke sau. "Næringsgrunnlaget og bydenes eksistens står i fare om vi får etablert levedyktige bestander" er budskapet fra parti- og organisasjonspolitikere som vil skåre billige poenger.

Årsak og virkning av de ulike landbrukspolitiske virkemidlene er ofte meget uoversiktlig og i dette tilfellet også i strid med de miljøpolitiske målene for det biologiske mangfoldet. Saueholdet kan, sammenlignet med andre husdyrproduksjoner, karakteriseres med lav produktivitet og lav verdiskapning pr årsverk, store overføringer pr produsert enhet og mange små enheter som blir drevet for en stor del av folk med lønnet arbeid utenom bruket. Ofte rene hobbybruk.

Verdiskapning

Ut fra normer utgjør ett årsverk en produksjon på 3000 kg kjøtt inklusiv ull. Dette har en brutto salgsverdi på ca 90.000 kr pluss tilskudd. Til sammenligning er verdiskapningen fire ganger så stor hos storfekjøttprodusenter. For en gjennomsnittsbesetning på 40 vinterforet sauer er brutto verdiskapning 36.000.- (Kilde: Slakterisamvirke)

Offentlige overføringer

Beregnet budsjettstøtte til ensidige sauebruk med 50 vinterfora sau var for avtaleåret 1997/98 for Nord-Trøndelag 78 kr pr kg kjøtt, for Nord-Norge og Finmark henholdsvis 91 og 95.40 pr år (L.D.)

Besetningsstørrelsene

Saueholdet preges av meget små besetninger. Gj.sn. for 1996 var 39,9 v.f. sauer. For N-T var den på 46,5 v.f.s. (kilde: S.Sbr.). Dette gir en årlig produksjon i gj.sn. pr. bruk på henholdsvis 1200 og 1500 kg kjøtt. Saueholdets bruksstruktur er totalt ulik all annen husdyrproduksjon. Denne bruksstrukturen har vært meget stabil siden tiden før og like etter andre verdenskrig og opprettholdes utelukkende av profilen på de statlige overføringene, og at produksjonen lett lar seg kombinere med annet lønnsarbeid.

Ved å endre bruken av den dyrkede jorda disse besetningene legger beslag på, til andre husdyrproduksjoner og eventuelt annen matvareproduksjon, kan bosettingen, matvaresikkerheten m.m. styrkes, - overgang til melkeproduksjon er et godt eksempel på dette.

Saueholdet har husdyrbrukets største forbruk av fôr pr. kg. kjøtt og er derfor avhengig av lang tid på utmarksbeite for å få ressursbruken til å svare seg. I fylkets indre strøk hvor rovdyrskadene er størst er beitetiden ofte helt nede i 90 dager. Da hjelper det ikke om arealene er aldri så store når snøen først går i slutten av mai.

Nyetableringer i kjerneområdene.

Det er i første rekke de statlige overføringene som bestemmer bruksstruktur og omfang av norsk landbruksproduksjon.

For Nord-Trøndelag har dette resultert i at en fra 1993 til -97 har fått etablert 382 nye bruk med sau. I samme periode sluttet 255

Kostbare og konfliktskapende dyr. Foto: Stig Tronvold

bruk, slik at det pr. 31.12.1997 er 850 bruk med sau. (Kilde: Fylkesmannens landbruksavd.) Ser en på de kommunene som ligger nærmest svenskegrensen og som først merker bjørneinnvandringen fra Sverige, er antall nyetableringer spesielt stor. I perioden 1993-97 ble det i Lierne etablert 15 sauebesetninger og nedlagt 17. I denne kommunen ble det samtidig brukt 4,5 mill.kr. i off.midler til driftsomlegging fra sau til melkeprod.

I min hjemkommune Snåsa ble det i samme periode etablert 18 nye besetninger og lagt ned 4, Steinkjer fikk 53 nye og la ned 24, Verdal 42 nye og la ned 23, og i Meråker ble det nyetablert 16 besetninger og lagt ned 9 besetninger med sau. Dette har skjedd samtidig med at næringen

og dens applaudanter kontinuerlig har bruk massemedia til å propagandere med hvor ille det står til med saueholdet i kjerneområdene. Satt på spissen så kan det unektelig se ut som at etablering av rovdyras kjerneområder har ført til en oppblomstring av saueholdet i og inntil disse områdene.

En slik utvikling er spesielt forunderlig sett ut fra at dette er de områdene som har de dårligste naturgitte forholdene for sauehold.

Antall sau på beite i organisert beitebruk i perioden 1993-97 viser en samsvarende tendens som for bruksutviklingen.

Grovt regnet så får en vinterforet sau to lam med seg på beite om våren.

I Lierne var det en nedgang fra 7666 til 6285 som stort sett tilsvarer brukene med bruks-

omlegging. Snåsa økte fra 3964 til 4725, Steinkjer 1671 til 2276, Verdal 946 til 4754 og Meråker økte antall sau på organisert beite fra 1795 til 4314.

Lierne og Snåsa ligger i sin helhet innenfor kjerneområdet, mesteparten av Steinkjer og deler av Verdal gjør det også. Meråker ligger utenfor, men er tatt med fordi den har hele sin østlige grense mot Sverige. Antall sau på beite i organisert beitebruk utgjør 75-80% av totalantallet (kilde: Fylkesmannens Landbruksavd.).

Tapsutvikling til rovdyr 1993-97

Lierne tapte 555 dyr i -93 og 813 i 1997. Snåsa 151 til 414, Steinkjer 87 til 90, Verdal 3 til 142, og i Meråker økte tapene i perioden fra 1 sau til 340 sau (kilde: Fylkesmannens Landbruksavd.). I 1997 ble 2047 sauer erstattet som sannsynlig drept av rovdyr (kilde: Fylkesmannens Miljøvernvd.). Hvordan denne statistikken hadde sett ut om sauene hadde vært under kontinuerlig gjeting er vanskelig å si noe konkret om.

Tilskuddsmidler brukt til å gjennomføre forebyggende tiltak mot rovdyrskader i Nord-Trøndelag var i 1993 1.069.000,- kr. Tilskuddet økte i 1997 til hele 3.557.000,- kr. Til-

skudd gitt fra sysselsettingsmidler er ikke tatt med.

Tiltak for å få ned skadeomfanget

Sauholdet, som resten av norsk landbruk, stimuleres i første rekke av økonomiske virkemidler/offentlige tilskudd. Skal skadeomfanget reduseres til et akseptabelt nivå må en være villig til å bruke også disse virkemidlene.

Erfaringene så langt viser meget klart at nytten av kontinuerlig gjeting av større grupper sauer som samles til kontroll om natten, ikke på noen måter står i fornuftig forhold til den verdiskapningen saueholdet representerer, så lenge den kan erstattes med andre produksjoner.

Det er mer enn forunderlig at en ikke for lengst har hatt faglig og politisk mot til å innføre full etablerings- og utvidelsesstopp for sau i kjerneområdene og helst også i de tilgrensende områder slik erfaringene fra Meråker viser.

Etableringsstopp sammen med omstilling av de meget få bruk som har sau som en vesentlig del av sin inntekt, burde over relativt kort tid kunne få skadeomfanget ned på et akseptabelt nivå.

Æres den som æres skal...

I våre Rovdyr nr 2-98, side 59, er det en tegning av ulver som krysser et islagt vann. Beklageligvis er ikke tegnerens navn; Anne H. Lindqvist kommet med. Når i tillegg tegningen er speilvendt, er det ikke lett å lese signaturen.

Inr 3-98, side 158, har Anne fått navnet sitt under et ulveportrett. Denne tegningen er imidlertid utført av Geir Sjøli.

Redaktøren beklager rotet og håper at fortsatt tegninger (og bilder) kommer inn. Vi har et skrikende/ulende behov for illustrasjoner.

RAPPORT FRA ROVFUGLMOTTAKET

Etter en svært optimistisk start hvor vi klarte å redde flere utmattede fugler, blant annet den skjeldne lerkéfalken, har vi hatt noen opplevelser vi gjerne skulle vært foruten. Endel fugler var svært utmattet eller skadet slik at de døde kort tid etter ankomst, slik at vi ikke rakk å kontakte veterinær eller foreta mating. Men det var også lyspunkter.

Denne vandrefalken ble funnet på en gårds plass ved Vormsund i Akershus i mai 97. Fuglen kunne ikke fly og ble mobbet av skjærer. Den døde samme kveld. Det var en umerket hunn som ble oversendt til prosjekt Vandrefalk i Østnorge ved Odd Frydenlund Steen.

Foto: Yngve Kvebæk.

Hubroen ble funnet ved Kongsvinger i slutten av mars 98.

Den satt fast i nettet på et fotballmål. Ingen vet hvor lenge den hadde sittet fast. Den hadde en sårskade i ene vingen og veide bare en kilo. Den tok ikke til seg mat selv, og ble forsiktig tvangsforet med kyllingbiter. Fuglen døde etter et og et halvt døgn.

Foto: Marius Sjøli

Bildetekst fjellvåk:

Fjellvåken hadde vært til behandling ved veterinærhøgskolen i Oslo og kom til oss for flytrenoing og fo-ring. Fuglen levde godt på kyllin-ger. Den var ringmerket og ble sluppet i oktober 1997.

I mars 98 ble den desverre funnet død i Skåne.

Foto: Geir Sjøli

En artig opplevelse: En nabo hørte en kveld i november 98 kraftsing i vindfanget. Han åpnet døra og inn fløy en perleugle. Den var i fin form og ble sluppet ut etter endel fotografering.

Det er uvisst hvorfor den søkte inn i huset. Kanskje den ble jaget av en større ugle?

Foto: Geir Sjøli

“Skal du slippe snart eller?”

Den unge hønsehauken kom seg raskt og ble ringmerket sommeren 97.

Foto: Marius Sjøli

I september 98 fikk vi inn en ung fiskeørn som ble funnet ved Bingsfossen i Glomma. Fuglen var svært avmagret og kunne verken gå eller fly. Det ble gjort forsiktig forsøk på foring, men den døde etter kort tid.

Geir Sjøli

Seks kandidater til Miljøvernprisen

Teknisk sjef Ole Johan Krog fremmer om kort tid sitt forslag til hvem som skal få miljøprisen for 1996. En av kandidatene er Geir Sjøtås rovfuglmottak i Skogbygda.

Seks kandidater er aktuelle for Miljøvernprisen for 1996. I formannskapet 6. mai avgjøres hvem som skal få prisen på 5.000 kroner for sin miljøverniansats.

LARS FOGELSTRAND

-Vi har fått inn seks gode kandidater. Hvem vi kommer til å foreslå, blir først offentliggjort når innstillingen er klar, sier Ole Johan Krog hemmelighetsfullt.

-Miljøvern er inne i en liten bølgedal, erkjenner teknisk sjef. Før jul måtte man gjennom avisene etterlyse forslag på kandidater.

Det er ikke dermed sagt at innsatsen som tross alt gjøres er noe dårligere av den grunn. Mange gjør en spesiell verdifull innsats for naturen og miljøver-

net, noe som i følge statuttene er en betingelse for å være med og kjempe om den lokale miljøprisen.

5.000 kroner

Selve prisen er på 5.000 kroner og en plakett. Det er andre gangen at man gjør krus på miljøengasjementet i bygda.

I fjor var det speiderne som fikk prisen, som ble etablert for å skape interesse for det lokale miljøvernet. Den fikk de for å oppdra barn og unge til å verne naturen.

Seks kandidater er altså foreslått til Miljøvernprisen for 1996: 4H-klubbene, Vestre Fenstad vel, Østgård skole, fuglemottaket til Foreningen Våre Rovdyr, Haga Båtforening og Vormsund andelsbarnehage.

4H og fuglemottak

4H-klubbene er foreslått av Nes bondekvinneag, og begrunnel-

sen er at de på generell basis er opptatt av naturen og gamle tradisjoner. Arne Svindal mener på sin side at velforeningen i Fenstad fortjener prisen for sine årlige ryddeaksjoner.

Østgård skole er foreslått av Ove Antonsen. Han viser til at miljøvern er et innsatsområde, og at det blant annet er etablert natur- og fiskesti i nærmiljøet. Johnny Skårer mener Foreningen Våre Rovdyrs rovfuglmottak i Skogbygda fortjener prisen.

Haga Båtforening er også kandidat gjennom sitt arbeid med båtHAVNA på stedet. Forslagsstiller er Malfrid Hegseth. Vormsund andelsbarnehage har vært ubesjedne nok til å foreslå seg selv, og viser blant annet til at man satsar på kildesortering og kompostforsk.

Rammes
20-5-97 11

Klarte ikke å redde sjelden vandrefalk

Den sjeldne vandrefalken som nylig ble funnet ved Rød og som Geir Sjøli tok seg av, var svært avkreftet og overlevde ikke. (Foto: Yngve Kvebak)

-Dette er et stygt utslag av faunakriminalitet, konstaterer Geir Sjøli. En sjelden vandrefalk med hagl i kroppen ble nylig funnet ved Rød.

LARS FOGELSTRAND

Vandrefalken var avkreftet og bukket til slutt under ved rovfuglmottaket i Skogbygda. Forsiktig føring og besøk hos dyrlege var nytteløst.

-Det er synd at vi ikke klarte å redde fuglen. Vandrefalken er fortsatt sjelden her i landet, og de siste årene er det lagt ned mye arbeid for å bygge opp igjen stammen, forklarer Geir Sjøli.

Hagl i kroppen

Han fikk melding av familien Stang om fuglen søndag 4. mai. Den ble tatt med til rovfuglmottaket og undersøkt av veterinær dagen etter. Falken døde den samme kvelden.

Røntgenbilder hos Karin Olsen avslørte at vandrefalken hadde hagl og infeksjon i kroppen. Den ene vingen var dessuten så skadet at den ikke kunne fly.

-Det er ikke sikkert at den unge hunnfuglen, som var på trekk mot hekkeplassen ved kysten, ble skutt i Nes. Trolig har den levd lenge med skadene, sier Sjøli.

-Antikvariske holdninger

Han ser svært alvorlig på at noen har jaktet på den sjelde vandrefalken, som er verdens raskeste fugl. I Norge er det anslagsvis 250 par av arten, men på 1970-tallet var det bare omkring 10.

Nå er fuglen overlatt til Prosjekt vandrefalk i Sør-Øst-Norge. Der skal den undersøkes nærmere.

-Jeg har vært i kontakt med politiet, men slike saker er håpløse å etterforske. Det er uansett synd at folk med antikvariske holdninger mot rovfugler jakter på denne sjeldne og flotte arten, sukker Geir Sjøli.

ULVEFLOKKER OG ULVEPAR I SØR-NORGE, VINTEREN 1998-99
STATUS FOR OKTOBER-NOVEMBER 1998
RAPPORT 2-98/99.

Bakgrunn: Se rapport 1-98/99.

Rendalen - østre Stor-Elvdal: I territoriet øst for Glomma, mellom Koppang og Jutulhogget, er det påvist at ulv har ynglet i 1997 og 1998. Etter sporinger i oktober 1998 ble det foreløpig konkludert med minst 6 ulver i territoriet (rapport 1-98/99). Ved sporing i november ble det påvist minst 7 dyr i flokken, men endelig kartlegging av antallet krever mer sporing.

Stor-Elvdal, vest: Vest for Glomma i Stor-Elvdal kommune er det nå påvist 2 ulver i følge. Det er for tidlig å kunne fastslå om dette er et par som kan komme til å yngle, men minst den ene - kanskje begge - viser stasjonært tilhold med revimarkering. Videre sporing vil kartlegge om så er tilfelle. Dermed har minst 9 ulver nå tidvis tilhold i Stor-Elvdal kommune.

Engerdal og Trysil: Ulv er ikke påvist hittil i vinter i Engerdal og Trysil kommuner.

Finnskogen: På norsk side i det gamle yngleområdet i østre deler av Gruc, Åsnes og Våler kommuner har alle meldinger om ulvspor på snø hittil i vinter vist seg å være fra andre arter, f.eks gaupe. På svenske Finnskogen er bestandssituasjonen foreløpig uavklart, men så langt er 1-2 ulver sporet der.

Sør-Hedmark, Akershus og Rømskog: Som i 1997 er det i 1998 påvist yngling av ulv i grenseområdet mellom Hedmark-Akershus-Østfold og Värmland i Sverige (rapport 1-98/99). Fjorårets kull ble trolig født i Norge, mens årets valper er sannsynligvis født på svensk side av riksgrensen. En flokk eksisterer fortsatt, men antall ulver i dette territoriet er usikkert, vesentlig på grunn av dårlige sporsnøforhold så langt i vinter.

Halden-Dalsed: En ulvefamilie har fortsatt tilhold lengst øst i Halden kommune og i tilgrensende deler av Sverige. Flokken holder seg mest på svensk side av grensa. Her ynglet ulv i 1997. Ny yngling i 1998 er sannsynlig, men dette er ikke endelig klarlagt. En flokk eksisterer fortsatt, men antall ulver i territoriet er usikkert. Det er mangler ved organisert oppfølging på svensk side, men dette vil trolig bli rettet på i løpet av desember. Med andre ord har to ulveflokker delvis tilhold i Østfold fylke (som i fjor vinter).

Petter Wabakken
prosjektleder
Evenstad 05.12.98

* oppdragsgiver avgjør når offentlig.

ULVEFLOKKER OG ULVEPAR I SØR-NORGE, VINTEREN 1998-99
STATUS FOR OKTOBER-DESEMBER 1998
RAPPORT 3-98/99.

Bakgrunn: Se rapport 1-98/99.

Rendalen - østre Stor-Elvdal: I territoriet øst for Glomma, mellom Koppang og Jutulhogget, er det påvist at ulv har ynglet i 1997 og 1998. Ved sporing i november ble det påvist minst 7 dyr i flokken. I desember ble det ikke påvist flere, men endelig kartlegging av antallet krever mer sporing.

Stor-Elvdal, vest: Vest for Glomma i Stor-Elvdal kommune er det nå påvist 2 ulver i følge. Det er for tidlig å kunne fastslå om dette er et par som kan komme til å yngle, men minst den ene - og trolig begge - viser stasjonært tilhold med revirmarkering. Videre sporing vil kartlegge om så er tilfelle. Dermed har minst 9 ulver nå tidvis tilhold i Stor-Elvdal kommune.

Engerdal og Trysil: Ulv er ikke påvist hittil i vinter i Engerdal og Trysil kommuner.

Finnskogen: På norsk side i det gamle yngleområdet i østre deler av Grue, Åsnes og Våler kommuner har alle meldinger om ulvspor på snø hittil i vinter vist seg å være fra andre arter, f.eks gaupe. På svenske Finnskogen er bestandssituasjonen foreløpig uavklart, men så langt er 1-2 stasjonære ulver sporet der. Et ulvpar er i desember sporet i Norra Värmland øst for Klarälven. Disse kan eventuelt være de samme ulvene som er sporet på svenske Finnskogen.

Sør-Hedmark, Akershus og Rømskog: Som i 1997 er det i 1998 påvist yngling av ulv i grenseområdet mellom Hedmark-Akershus-Østfold og Värmland i Sverige (rapport 1-98/99). Fjorårets kull ble trolig født i Norge, mens årets valper er sannsynligvis født på svensk side av riksgrensen. En flokk eksisterer fortsatt, men antall ulver i dette territoriet er usikkert. Sammenlignet med fjorvinterens revirgrense er vinterens territorium noe utvidet sørvestover i Østfold.

Halden-Dalsed: En ulvefamilie har fortsatt tilhold lengst øst i Halden kommune og i tilgrensende deler av Sverige. Flokken holder seg mest på svensk side av grensa. Her ynglet ulv i 1997. Yngling i 1998 er uavklart, men sannsynlig. En flokk eksisterer fortsatt. Med andre ord har to ulveflokker delvis tilhold i Østfold fylke (som i fjor vinter).

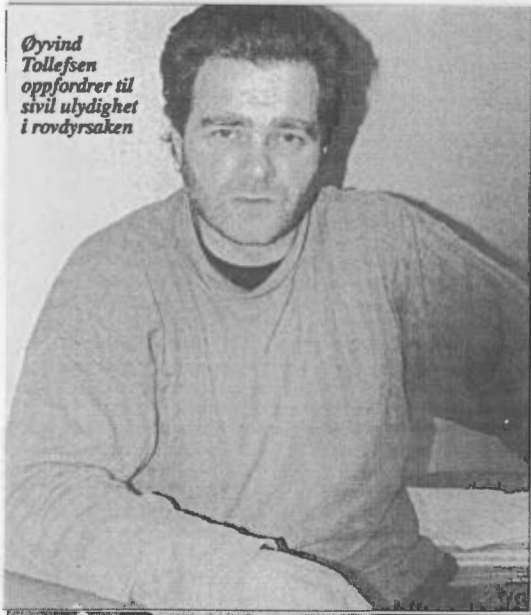
Skandinavia totalt: Hittil vinteren 1998/99 er det påvist 6 familiegupper, og valper er født i fem av disse familieguppene i 1998. Det presiseres at dette er minimumstall.

Petter Wabakken
prosjektleder
Evenstad 05.1.99

* oppdragsgiver avgjør når offentlig.

Ønsker ulovlig rovdyrjakt

Våre Rovdyr Nr 1-99 Side 39

Øyvind Tollefsen oppfordrer til sivil u lydighet i rovdyrsaken

-Jeg støtter folk som tar børsa i egne hender og går ut for å jakte rovdyr. Den linja vi har fulgt til nå, har ikke ført fram. Vi har fått stadig flere rovdyr og færre sauebønder.

Sverre Monssen

Det er Øyvind Tollefsen som sier dette, bonde i Øverbygd og vararepresentant for RV på fylkestinget.

-Nå har vi sendt resolusjoner og vi har hatt seminar med stortingsrepresentanter, ja, vi har prøvd alle fredelige måter for å få ned rovdyrbestanden, men vi har mislyktes. Det som er skjedd, er at rovdyrbestanden har økt kraftig, mens tallet på sauebønder har gått ned. Om ti år frykter jeg at vi har langt flere rovdyr og ingen sauebønder igjen i indre Troms, sier Tollefsen.

Onsdag var det landbrukskafé på Rundhaug Hotell, og da tok Øyvind Tollefsen opp tanken om sivil u lydighet i rovdyrforvaltningen - at jegere be-

gynner å jakte på jerv, gaupe og bjørn uten tillatelse.

Rovdyrmøte

Saken kom opp i forbindelse at det blir åpent møte om rovdyrproblemene på kantina på kommunehuset på Moen midt på dagen tirsdag. Det er Miljø- og næringsutvalget i Målselv som holder møtet, og Viltneemnda vil også være til stede.

-Jeg er fullt klar over det jeg oppfordrer til, er ulovlig, men som kjent gikk fem ordførere i Nordland ut med den samme oppfordringen for noen veker siden. Dette er en kamp om opinionen. Frontene har jo blitt kraftig skjerpa etter hvert, og sauebøndene er tapere. Jeg ser ikke bort fra at rovdyrkjemperne vil vinne en slik kamp, men på den annen side

har ikke sauebøndene mer å tape, så det er en risk vi må være villige til å ta, sier Tollefsen. Han vant bare delvis gehør for sine tanker på landbrukskaféen onsdag.

-Ikke mer ordgyteri

Til møtet som skal være på tirsdag, har han følgende utfordring:

-Nå har vi hatt ordgyteri i 10 år. Vi vil ikke ha nok et møte der det vedtaes resolusjoner. Hvis politikerne på møtet sier nei til den konfrontasjonslinja jeg foreslår, da forventer jeg at de har klare alternativer og ikke kommer med flere honnorord om å stå i lag og trekke samme veg. Det har vi hatt nok av, og det hjelper ingenting, sier Øyvind Tollefsen.

Et fælt tilfelle

NY BOK

John Unsgård og
Nils Petter Vigerstøl

Ulv i Norge

Landbruksforlaget, 224 sider, 396
kroner

Med ekspressfart har Landbruksforlaget kastet seg på den opphetete ulvedebatten – ikke minst på Romerike – og fått John Unsgård og Nils Petter Vigerstøls bok «Ulv i Norge» ut på markedet før planen. Måtte det være bortkastete penger.

Markedet skriker etter en ulvebok som kan få den pågående debatten ned på et anstendig nivå. I dag river og sliter de mest ytterliggående forkjemperne og motstanderne i hver sin ende, uten sjanser til å møtes. Midt imellom er det svært mye usikkerhet, og kunnskapsbehovet stort. Det tjener verken folk eller dyr.

■ Denne anmelders kunnskap om ulvens liv og adferd er heller mangelfull, og jeg skal ikke dvele ved disse kapitlene. De bygger i hvert fall på materialet av til dels svært anerkjente ulveforskere. Og boka er nettopp en sammenstilling av «fakta», og ikke et kunnskapsbidrag fra forfatternes hoder.

Men forfatterne setter seg selv solid i glasshus når de skriver at deres ønske er å avlive noen myter om ulven av både eldre og nyere dato. Duoen påpeker at folks kunnskap om ulv ofte stammer fra halvsannheter og myter, og at selvbestaltede «biologer» blant lekfolk ofte plukker opp deler av kunnskapen og utilsikket lager vrengebilder av den.

John Unsgård og Nils Petter Vigerstøl har på ingen måte vært noen deltakere i ulvedebatten så langt, og gjennom «Ulv i Norge» klarer de faktisk ikke å melde seg på nå heller. Er det noen som virkelig pluk-

ker opp litt her og overser litt der, er det nettopp disse to forfatterne.

■ Et tema som opptar mange er selvsagt ulvens eventuelle farlighet overfor mennesker. Her peker forfatterne på tragiske forhold både i India og i Kirvoområdet i Russland. Men dette er særdeles omdiskutert stoff i norske rovdyrkretser, og i stor grad trukket i tvil av alt fra Verdens Villmarksfond til Dyrenes beskyttelse. I stedet for å bidra med noe meningsfullt i den debatten som havnet langt inn i Sovjetunionens ambassade i Oslo, mistenkeliggjør Unsgård og Vigerstøl alle dem som drar disse rapportene i tvil.

Når forfatterne likevel er så oppsatt på å vise at ulv dreper mennesker, er det særdeles merkelig at de da hopper bukk over Gysinge-vargen som tok livet av i ni barn i Sverige i forrige århundre.

■ Unsgård/Vigerstøl mener selv å ha gravd så grundig i den lite kjente historien om pikebarnet som ble drept av ulv på Arteid i Sørurn 28. desember 1800, at historien framstår som høyst sannsynlig.

Som bevis føres et førstesideoppslag i Norske Intelligens-Sedler fra 7. januar 1801 og en kopi av kirkeboka for Sørurn. Nå tør denne anmelder å hevde at forfatterne ikke har brydd seg om å grave særlig dypt i stoffet. Og katastrofalt dårlig blir det når deres evne til å transkribere trykt gotisk skrift til latinske bokstaver er heller miserabel. Det lyder selvsagt godt i leserne ører når avistittelen er «Relation om et fælt Tilfælde!» Og selvsagt var det et fælt tilfelle at ei ungjente ble revet i hjel av en ulv, men det var også noe svært uvanlig. Det var selvsagt derfor avisa skrev om «...et sært Tilfælde».

Særlig tiltro kan vel heller ikke stilles til «gravende journa-

listikk» når oppslaget tilegnes en Bangenstein på Bildberg, og «graverne» ikke hører ei bjelle ringe når de noen sider seinere omtaler denne Vildberg-mannen som cand.jur. Vangenstein. Feil og slurv med årstall og navn er ellers gjennomgående i hele bokverket. Kanskje praktisk at ulveforsker L. David Mech og ulveforsker Michail Pavlov etter hvert blir til ulveforsker Pavlov Mech?

Merkelig er det også at forfatterne glatt hopper bukk over andre rapporterte tilfeller av mennesker drept av ulv i Norge. Vandrehistoriene burde så avgjort vært knyttet opp mot «Arteid-beviset» i boka.

■ Mens rykter om utsetninger av ulv, rykter om hybridulv, ulvemotstandernes frykt og plager, og ulveulskernes motiver får liten plass i boka, overdimensjoneres den voldsomme klappjakta på Vegårshel-ulven og Stortingets egen ulvedebatt.

Boka skriker ellers etter tabeller og diagrammer, mens man på plusskontoen først og fremst kan putte John Unsgårds vakre ulvetegninger, og at man har samlet mange gode, men lettligjengelige, ulvehistorier fra Romerike mellom to permer.

Jegeren som frykter for jaktbikkja si, og som frykter at elvaldene legges øde, finner lite matnyttig i boka. Det samme gjør de som føler at kosen blir borte når man må dele søndagsturen med gråbein. Forfatterne må ha vært fraværende i sentrale deler av ulvedebatten, når de først og fremst hevder at dette er en konflikt mellom ulv og sau. Det er en debatt rome-rikinger og østfoldinger ikke vil kjenne igjen. Det er faktisk mer spennende å lese om ulvens tilbakekomst i den 10 år gamle boka «Ulven» av Kjell I. Wålberg (som overhodet ikke er nevnt i denne boka). Debatten har stått på stedet hvil i alle disse årene!

I sum er «Ulv i Norge» boka verken ulveelskere eller ulvehatere har fortjent – og den er i hvert fall ikke noe for alle dem som befinner seg i rommet imellom. Til det bringer boka altfor mange myter og hysj-hysj videre. Eller viktig stoff ties i hjel.

Rune Fjellvang

Ble Anne ulvedrept?

Ble ei jente ved navn Anne Monsdatter Artei-Braaten drept av ulv ved Arteid i Sørum i romjula i år 1800? Sannsynligvis, mener forfatterne av en ny bok om ulv. Umulig å vite, sier skeptikerne.

AV HALLGEIR B. SKJELSTAD

I den nylig utkomne boka «Ulv i Norge» går forfatterne John Unsgård og Nils Petter Vigerstøl inn på ett av de tilfeller der ulv ifølge tradisjonen skal ha drept mennesker i Norge. Slike historier har versert gjennom århundrer, gjerne med klare elementer av vandre-sagn. Det går igjen i historiene at det har vært fullmåne, det har vært jul, gjerne har det vært en soldat som har vært offer, og det er høyre hånd som er funnet igjen etter drapet, fordi ulven ikke kan spise et menneskes høyre hånd, må vite.

Forfatterne av den nye ulveboka mener å kunne legge fram ett godt dokumentert tilfelle, og de trekker konklusjonen:

– Det kan altså fremstå som sannsynlig at ulven har tatt mennesker i Norge.

Forfatterne bygger sin antagelse på en hendelse som er omtalt over hele førstesiden, og deler av side to, i *Nor-*

ske Intelligens-Sedlers første nummer i året 1801. Bladet kom ut den 7. januar, og formidler en historie innsendt av en *Literatus Vangensten*, datert Vildberg 3. januar 1801. Det angivelige ulvedrapet på jenta skal ha funnet sted seks dager tidligere, søndag den 28. desember om formiddagen.

Ifølge bygdeboka fant det samme drapet sted 30 år seinere, juledag 1830, og her er jentene åtte og ti år gamle, mens de i Norske Intelligens-Sedler oppgis til å være 6-8 år gamle.

Ifølge kirkebok for Sørum kobles en Anne Monsdatter Artei-Braaten til en *graabrun ulv*, uten at det for *Romerikes Blad* er mulig å finne ordet «dræbt» i denne kilden. Kirkebok-sitatet er på dette helt sentrale punktet feil gjengitt i ulveboka som kom ut på Landbruksforlaget nå i høst.

Norske Intelligens-Sedler brakte den 7. januar 1801 fortellingen om en 6-8 år gammel pike som skulle være drept av ulv i Sørum.

Transkribert fra gotisk ser originalhistorien i sin helhet slik ut:

Relation om et sært Tilfælde, efter nøjagtig og paalidelig indhentet Underretning. Til Udgiveren af norske Intelligenssedler, fra Literatus Vangensten.

Vildberg, 1801, d. 3 Januarii

Søndag Formiddag den 28 Decbr. 1800 i streng kulde gik de 2de Pigebørn af 6-8 Aars Alder ud i et Besøg fra Pladsen Braaten under Arteig i Sørum. Undervejs stødte de paa en Flok Ulve, som vel ved deres Anskrig trak sig noget tilbage, men strax kommer den største efter dem, griber den yngste Pige Anne Monsdatter i Skjørtet og rykker hende af Søsterens Hænder. Denne løber et Par Besseskud frem til Gaarden Arteig og fortæller jamrende om Tildragelsen. Man iler til Hjælp med Høje Raab – men desværre uden Skydegevær – seer Spor af Udyret, som deels havde slæbt deels baaret Barnet nogle hundrede Skridt fra Vejen ind i Skoven, ja, trefte det endnu Selv staaende der savlen-de over det. Med Nød faaer man det til at give Slip paa sit sørgelige Rov; dette finder man skjult af Sne og Blod, i sidste Aandedræt, gyseligt forbidt i Ansigtet. Man tager det op, men i det en voxen Karl H. K. bærer det i sin Trøje

hjem til Pladsen, følger endnu Ulven – som skal have været af overordentlig Størrelse – tæt bagefter, steds truende med nye Anfald, indtil man ved en Ski-gaard og flere Folkes Tilkomst omsider fik drevet ham paa Flugt.

Man tænke sig de arme Forældre, især Moderens, Bedrøvelse! – De vare i Kirken mens Ulykken skede.

Jeg besaae Liget neste Dag – det havde dybe Huller bag i Kinden foran hvert Øre, saa at det synes som Dyret har gaaet det midt over Hovedet; Ligeledes var Ryggen og Halsen noget Beskadiget. Det Sidste har maaskee forarsaget en Kvælelse. Besynderligt nok, at Ulven i sin vandte Grumhed og Graadighed ej mere havde sønderrevet Barnet og begyndt at æde deraf Gal (som f. Ex. den hos Olrar (?) m. afteg-nede) kan dog denne efter sammenholdte Omstændigheder neppe antages at være; Men tilvisse skal disse Bester efter berømte Naturforskeres og andre troværdige Mænds Forsikkring være meget begjerlige efter Menneskekjød, naar de først engang have smagt det, og derfor højstfarlige for hvem de møde.

Saaledes vilde de i Gaar anfælde Sne-plovkjørerne paa Kongevejen mellem Mo og Skrover; En Skydsdreng af Ullensager skal de have iturevet Klæderne paa og bidt saa, at han maa holde Sengen. En andensteds her i Nærheden (Pladsen kaldes Refsum-moen) vare de fremme i Vedskjulet og vilde tage en halvvoxen Dreng, G. E. (?), som satte Øxen mod dem og ble red-det ved Faderens Mellekomst. Forrige Vinter maate ogsaa en rask Mand her af Bøiden A. F. S. udholde en svær Kamp med dem om Natten paa sin Byrejse, da de Adskillige Gange sprang over og ind i hans Slæde, hvorefter han laae lønne syg.

En saadan Dristighed af disse Dyr er ganske usædvanlig i denne Egn og be-kjendtgjøres derfor til Advarsel. Man Efterstræber dem vel med Forgift og for Giug, men med liden Lykke. Bedre og sikrere vare nok de gamle Ulvestuer – som desværre ere komne af Brug! – og en alvorlig, almindelig, vedholden-de Forfølgelse medens Sneen ikke er for dyb, da faa Hunde – som nylig den Pudel paa Romsaa i Ullensager – ved et Krigspuds (demordendo reltic. etc.) forstaae at bide sin Ulv ihjel.

bokaktuelle

«Et sært tilfelle»

Det er et skrikende behov etter den bredt anlagte, faglig grundige og vel-dokumenterende boka om ulv og ulvens tilbakekomst i Norge. Derfor er det prisverdig at noen setter seg ned for å bøte på behovet. Men dessverre er nok ikke den boka John Unsgård og Nils Petter Vigerstøl ga ut på Landbruksforlaget før jul den boka vi har ventet på. Til det er den for mye et hastverksarbeid.

Både forfatterne og forlaget har øyensynlig hatt det travelt med å få boka ut på markedet, så travelt at det har vært svært knapp tid til å sjekke tall, sitater og påstått dokumentasjon. Nå er rett nok denne anmelders kunnskaper om ulv mangelfulle, men sjøl en halvveis utenforstående legmann stopper opp og stusser her og der

Det som veier tyngre er at forskere og fagfolk på ulv og andre rovdyr påviser feil og unøyaktigheter i boka. Det henvises for eksempel ofte til Petter Wabakken og det siteres fra hans rapporter og publikasjoner. Dessverre er det feil på feil i sitatene, samtidig som perifer informasjon er tatt med og sentrale vurderinger utelatt. Feil og unøyaktigheter også der forfatterne viser til observasjoner og vurderinger av ulvens tilbakekomst på våre trakter i Øst-Norge.

I boka gjøres det et stort nummer av at det for første gang blir dokumentert at ulv har tatt menneske i Norge. Forfatterne har gravet i et tilfelle fra Sørum der ei ung jente i romjula 1800 skal være revet i hjel av ulv. De har blant annet funnet fram til et stort oppslag om saken i Norske Intelligens-Sedler for 7. januar 1801. Nå viser det seg imidlertid at

oversettelsen fra intelligenssedlens gotiske skrift visstnok inneholder over 46 feil, og det er godt gjort på drøyt 30 linjer. For også Romerikes Blad har gravd i denne saken etter at boka kom ut - og viser til alle feilene. Det begynner allerede i tittelen der «et sært Tilfælde» blir til «et fært Tilfelde».

Kanskje ble Sørum-jenta drept av ulv, men noen endelig holdbar dokumentasjon blir ikke lagt fram i boka.

Nåvel, det er mye interessant å lese om ulven i denne boka. Godt sikrevet er den også. Forfatterne har uten tvil lagt ned et stort arbeide med den. Det er interessant og lærerikt å lese om ulvens sosiale liv, om dens jakt, flokkhierarkiet og så videre. Men så melder tvilen seg hos en som ikke har kunnskaper nok. Er det også i denne halvparten av boka feil og slurv.

Boka tar mål av seg til å gi en nøytral framstilling av ulven og dens tilbakekomst, i minelandskapet midt mellom rovdyrhaterne og -forkjempere. Da vil nok mange stusse ved et noe selektivt kildegrunnlag. Og når for eksempel den innbitte ulvemotstanderen Bjarne Fjeldseth i Grue får seg tildelt halvannen side, burde kanskje Våre Rovdyrs Viggo

Ree ikke vært utelatt i boka. Det skal i hvert fall mye til å ta Viggo Ree på fakta.

Hadde forfatterne og forlaget gitt seg tid til en grundigere gjennomgang og korrektur hadde «Ulv i Norge» kanskje kunnet bli det den øyensynlig er eslet til; hovedverket om ulv i Norge.

Inye Bøker

«ULV I NORGE»

Forfattere:
John Unsgård og Nils Petter Vigerstøl.

Utgitt av:
Landbruksforlaget

Omtalt av:
Bjørn Myrvang

” Er ikke blitt hovedboka om ulv i Norge.

”

Norske Intelligens-Sedler.

N°. 1.

Onsdagen den 7. Januaril 1801.

Relation om et svært Tilfælde,
efter nøjsag og paalidelig indheiter Underretning.

Et Udvalgt af norske Intelligens-Sedler,
fra Literatus BangeNSTEN.

Bildberg, 1801, D. 3 Januarii.

Søndag Formiddag den 28 Decbr. 1800 i streng Kulde gik 2de Piarborn af 6 — 8 Mars Alder ud i et Besøg fra Pladsen Braaten, under Arveja i Sorum. Undervejs ledet de paa en Krol Mue, som vel ved deres Anstrig trak sig noaer tilbage, men snart kommer den største efter dem, arber den yngste Pige Anne Mordætter i Skjortet og rykker hende af Søsterens Hænder. Denne løber et Par Beskrid frem til Gaarden Arveig og fortæker jamrende Tildragelsen. Man iler til Hjelp med høje Raab — men desværre uden Skodagevær — ser Spor af Udpreet, sem deels havde slæbt deels baaret BARNET noals hundrede Skridt fra Bejen ind i Skoven, ja træffer det endnu Sely staaende der staaende over det. Med Nød faaer man det til at gaa Slip paa sit sørgelige Kov; dette finder man skult af Snee og Blod, i sidste Aandedraet, gyfelig forbi i Ansigtet. Man tager det op, men i det en voksen Karl H. R. bærer det i sin Troje hjem til Pladsen, følger endnu Ulven — som skal have været af overordentlig Størrelse — tæt bag efter, steds truende med nye Anfald, indtil man ved en Skigaard og flere Folkes Tilkomst emsfinder sik drævet ham paa Klugt.

Man tænke sig de arme Forældres, især Moderens, Bedrøvelse! — De vare i Kalken mens Ulffen fæde.

Seo besaar siges næst Dag — det havde dybe Huller bag i Kinden foran hvert Øre, saa at det synes som Dyret har gæbt det midt over Hovedet; Ligledes var Ruggen og Halsen noget beskædiget. Det Sidste har maaskee forarsaaket en Kvaltelse. Besønderligt nok, at Ulven i sin vante Grumhed og Graadighed ej mere havde sonderretvet BARNET og begyndt at æde deraf. Gal (som f. Ex. den hos Døer m. m. afstegnede) kan dog denne efter sammenholdte Omstændigheder neppe antages at være; Men tilvæsse skal disse Bøster efter berømte Naturforskeres og andre værdige Mænds Forsikkring være meget begjerige efter Menneskekjød, naar de først eengang have smaaet det, og derfor høisfarlige for hvem de møde.

Saaledes vilde de i Gaar anfælde Sneyvorkerne paa Kongensien mellem Mo og Estræet; Et Skydsdreng af Wænsager skal de have imøvet Klæderne paa og bidt laa, og han maa holde Snaen. En andensteds her i Nærheden (Pladsen kaldes Neshummen) vare de samme i Wekstulet og sidde taget en halvvoxen Dreng, S. R., som satte Kyen imod dem og blev reddet ved Kæberens Mellem

ORIGINALEN: Slik så førstesiden av Norske Intelligens-Sedler ut den 7. januar i 1801. (Fra boka «Ulv i Norge», Landbruksforlaget 1998)

– Mange mulige forklaringer

– I utgangspunktet er jeg åpen for at dette kan ha skjedd, men noen *dokumentasjon* er dette ikke, sier den kjente rovdryrforvareren Viggo Ree, medietalsmann for Foreningen Våre Rovdyr.

– Det som er dokumentert, er at forfatterne har funnet noe i noen gamle skrifter. Men hva vet vi om veien fra hendelse til beskrivelse? Når det gjelder kirkebøker, vet jeg fra andre som har erfaring med å granske denne type kilder i tilsvarende sammenheng, at man skal være meget varsom. For eksempel kan man finne opplysninger om barn som ved nærmere granskning viser seg aldri å ha vært født, sier Ree.

Skjule en forbrytelse?

– La oss likevel tenke oss at dette barnet faktisk er drept. For det første, det kan være snakk om å skjule en forbrytelse, slik tilfellet har vært i noen av de historiene som verserer i forbindelse med at ørn har fått skylda for å drepe mennesker.

– For det annet: Dersom barnet faktisk er drept av et dyr, hvordan vet man at det er en ulv? Det kan like gjerne ha vært en stor hund, slik barnets søster ifølge en annen kilde har fortalt, eller det kan ha vært en ulvekryssning.

– For det tredje: Dersom det faktisk var ulv, hva slags ulv var det? Vi vet at det for 200 år siden var vanlig å holde ulv i fangenskap, den var datidens rottweiler som satt lenket som vakthund og statussymbol på mange gårder. I de tilfeller hvor et menneske faktisk er drept av ulv, og hvor omstendighetene er kjent, dreier det seg nettopp om slike tamme ulver. Slik vi kjenner det fra Sverige: Der ble den såkalte Gysinge-vargen som gammel og med ødelagte tenner sluppet løs av en bløthjertet matfar etter å ha levd i fangenskap siden den var valp. Den var på den ene siden opplært til å finne mat i folks lommer, på den annen side var den blitt systematisk plaget av unger som stakk pinner i øynene på den, og var aggressiv før den ble overlatt til seg selv og sin manglende evne til å jakte. Ni barn og en 18-årig jente rakk denne ulven å drepe før den selv ble skutt etter ett år på frifot i

1821. Fortsatt brukes denne historien som dokumentasjon på ulvens farlighet, forteller Viggo Ree. Han minner om at det bare i Norge er 5.000 alvorlige hundebittskader, med tap av menneskeliv år om annet.

Drept i innhegning

– Den dag i dag skjer det tilfeller som blir like skjevt framstilt. Svenske aviser skrev for en stund siden om en ung kvinne som var blitt overfalt og drept av en ulveflokk i en *nasjonalpark*. Det som *ikke* kom fram til rapporten, var at dette var en nyansatt i en kanadisk *dyrepark*, som på sin *annen* dag i jobben gikk inn i ulveinnhegningen og ble angrepet av ulver som altså levde i fangenskap og ikke kjente denne nye.

– Vi må også se på folks virkelighetsoppfatning på den tid dette skal ha skjedd. Folk var enda mer overtroiske enn i dag, hvor det fortsatt stelles i stand svære ekspedisjoner etter sjørømmen i Seljord. Helt fram mot slutten av forrige århundre var det offisiell praksis i Norge å ringe med kirkeklokker når mennesker forsvant. Dette skulle få de underjordiske som hadde bortført dem, til å sette dem tilbake.

– Men betyr ikke dette at all dokumentasjon fra lenger tilbake enn nålevende mennesker kan huske, vil kunne avvises?

Ikke ett bevis

– Sannsynligvis. Jeg er åpen for at ting som det omtalte tilfellet fra Sørørum kan ha skjedd, men etterlyser en kritisk diskusjon av omstendighetene. Ikke minst i lys av erfaringene fra Nord-Amerika, hvor det tross utlovede belønninger ikke har vært mulig å oppdrive ett eneste bevis for at vill ulv kan være farlig for mennesker. Og i Nord-Amerika finnes det titusenvis av ulv, påpeker Viggo Ree. – Akkurat slik det til sammen har gjort i Norge i årene siden den angivelige episoden fra Sørørum. Var noen av disse dyrene farlige, skulle de jevnlig ha drept mennesker, sier Ree, og minner om at norske husdyr dreper flere mennesker hvert år.

HER IGJEN: Ulven er tilbake på Romerike, og diskusjonen går om hva det betyr for folk og fe. Her har en enslig ulv krysset innsjøen Setten i Aurskog-Høland. En rev har seinere fulgt sporet. (Foto: Hallgeir B. Skjelstad)

– Krever bred undersøkelse

– Det krever svært mye arbeid å komme til bunns i de gamle skriftlige kildene, sier Per J. Tømmeraas, zoolog og naturfotograf som i fjor ga ut boka «Ørnen – en barnerøver?», der han etter mange års studier av gamle kilder tar for seg 24 tilfeller der ørn skal ha bortført mennesker.

– For det første må man være stødig, eller ha gode konsulenter, i gotisk skrift, slik at man i hvert fall forstår det som er skrevet, sier Tømmeraas. Verd å merke seg i så måte kan være at det som i «Norske Intelligens-Sedler» er omtalt som et *sært* tilfelle, i transkripsjon hos ulvebok-forfatterne Unsgård og Vigerstøl er blitt til et *fært* tilfelle. Totalt inneholder den 31 linjer lange transkripsjonen over 30 skrivefeil.

Vandretemaer

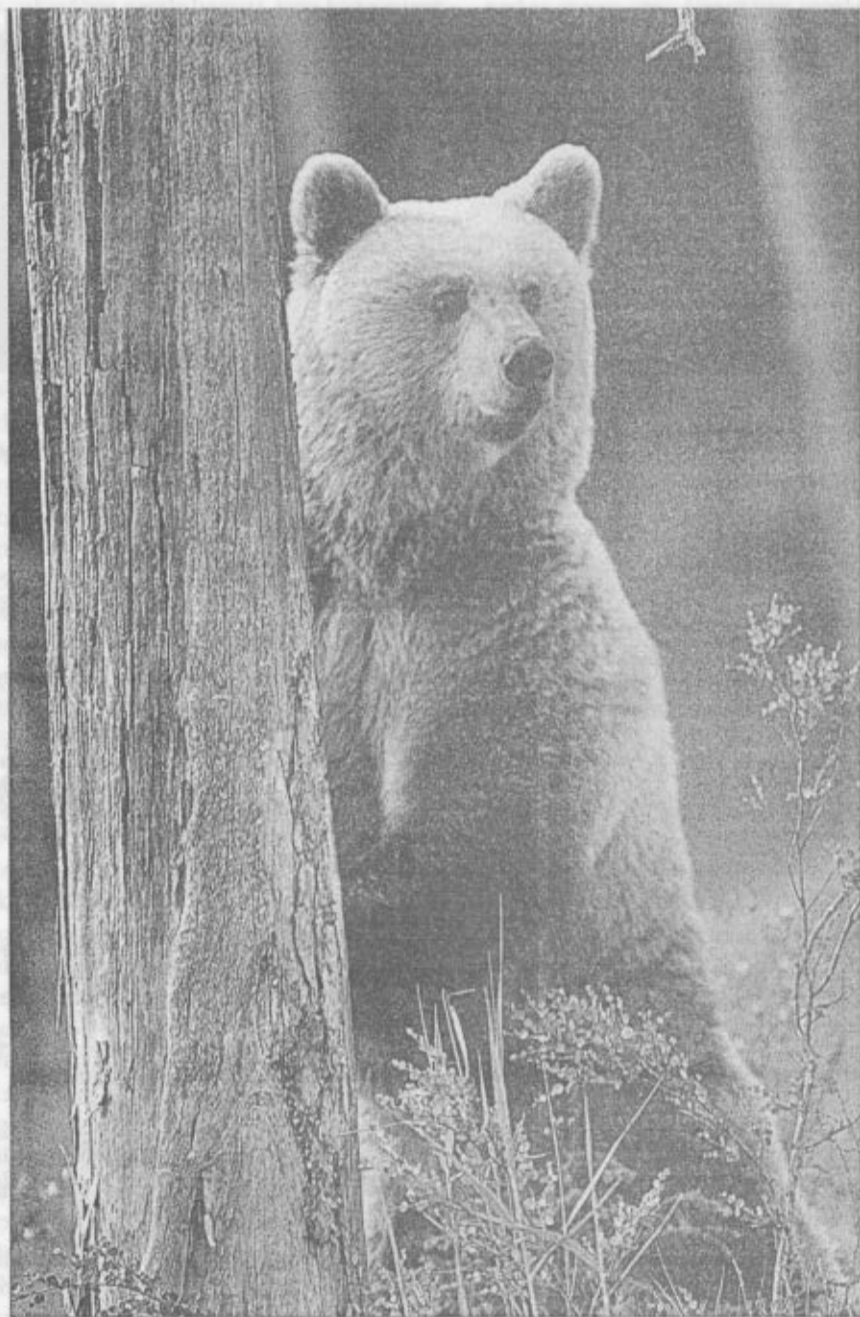
– Videre må man sette seg inn i kilder helt tilbake i sagaene, for å kunne avsløre vandretemaer, som ofte er inne i bildet, sier Tømmeraas. Han har selv gravd i årevis i en ulvehistorie fra hjembygda Leksvik: En soldat skal ha

blitt drept julenatta i 1612. Elementer fra denne historien har Tømmeraas funnet igjen særlig sørover i grense-traktene mellom Norge og Sverige, noe han tolker som et tegn på at sagnet har vandret i militære kretser.

– Dette har vært kjent som det klas-siske eksemplet på at ulv har tatt folk i Norge, men jeg har ikke klart å fastslå sannhetsgehalten i det, sier Tøm-meraas.

Fallgruver

Ett eksempel på fallgruver: Ifølge sagnet angrep ulven ved fullmåne, fordi flokken i selskap med sine egne skygger følte at de var dobbelt så mange. For 60 år siden ble det avslørt at det den aktuelle julenatta var så godt som svart måne. Men da Tøm-meraas undersøkte forholdene, fikk han en astronom til å regne ut at det *hadde* vært fullmåne klokka 21.50 juledags kvelden angjeldende år. Den gamle beregningen hadde ikke tatt hensyn til det 10 dagene som forsvant ved overgangen fra juliansk til gregoriensk kalender i februar 1700!

Truet. Det finnes bare mellom 25 og 50 bjørner her i landet, men Direktoratet for naturforvaltning vil ikke vurdere bjørnen som en direkte truet dyreart.

FOTO: BAARD NÆSS

Fortsatt truet etter 25 års fredning

NATUR

I Sverige og Finland er bjørnестammen i vekst, men i Norge har ikke bestanden økt selv etter 25 års fredning. Kritiske røster hevder at bjørnen med hensikt er blitt fremslått som så kostbar som mulig for samfunnet, og at norske myndigheter bryter internasjonale forpliktelser.

BAARD NÆSS

Da bjørnen ble fredet i 1973, ble den norske bestanden vurdert som en direkte truet dyreart. Det fantes da bare mellom 25 og 50 bjørner her til lands. I dag er antallet det samme, men bjørnen er nedklassifisert til sårbar art på Direktoratet for naturforvaltningens rødliste, en liste over truede dyrearter. Dermed vil man lettere kunne gi fellingstillatelser. Direktoratet (DN) har aldri villet endre på dette.

I 1978 satte Miljøverndepartementet i gang det såkalte Rovviltprosjektet i regi av det daværende Direktoratet for vilt og ferskvannsfisk. Bestanden av bjørn i Norge ble anslått til mellom 160 og 230 av forskerne i prosjektet. Dette var bakgrunnen for at bjørnen ble nedgradert fra «direkte truet» til «sårbar» art på rødlisten, noe som i sin tur kan ha hindret økt norsk bjørnестamme på grunn av alle fellingene på 1980- og 1990-tallet.

Vedle motiver

Paul Granberg, tidligere ansatt i DN, har hele tiden hevdet overfor ansvarlige myndigheter at mye med forvaltningen av den norske bjørnестammen ikke stemmer og at tallene umulig kan stemme, men understreker at han ikke har vitenskapelige data å støtte seg til.

– Estimatergrunlaget er bereg-

net ut fra skadeomfang og bjørnemeldinger fra folk flest. Det faktum at bjørner kan vandre langt, og en grundig gjennomgåelse av spor og sportegn i Norge og Sverige, ble ikke tatt hensyn til, noe ansvarlige forskere burde ha tenkt på, sier Granberg.

Han tror noe av Rovviltprosjektets hensikt kan ha vært å fremstille bjørnen så kostbar som mulig for samfunnet. Dette er blitt poengtert av flere, bl.a. av Nils Chr. Stenseth ved Universitetet i Oslo, som dessuten har karakterisert dataene fra dette forskningsprosjektet som ubrukelige. Hans vurdering er at fagkompetansen til de ansvarlige for prosjektet var manglende, eller styrt av næringsinteresser.

Politiske vurderinger

Talsmann for Foreningen Våre Rovdyr, Viggo Ree, har lenge kritisert Rovviltprosjektets høye bjørnetall på 1980-tallet. Han er imidlertid usikker på hvorvidt disse tallene primært er et resultat av manglende fagkompetanse eller forskning styrt av næringsinteressene. Han synes også det er underlig at ikke den eneste norske bjørneforskeren med doktorgrad, Kåre Elgmork, ble trukket inn i prosjektet. I en rapport fra Norsk institutt for naturforskning, utarbeidet av det skandinaviske Bjørneprosjektet i 1994, fremkommer det et tall på 10–20 dyr, ingen kjente ynglinger utenom Pasvik i løpet av de siste tiårene, og at bjørnen fortsatt er en direkte truet dyreart i norsk natur. Det er primært politiske vurderinger som ligger til grunn for at man tviholder på bjørnen som en sårbar dyreart i norsk natur. Rent faglige kriterier er således ikke blitt lagt til grunn, jfr. Norsk Zoologisk Forening, hevder Ree.

Innrømmer feilestimatet

Jørund Braa, som er rovdyrkonsulent i DN, innrømmer at bestandsestimatet fra forsknings-

prosjektet i 1978–1982 er galt.

Grunnen til dette er at man ikke hadde radiotelemetri, slik som i dag. Grunnlaget for estimatet er bygget på spørreundersøkelser og inntrykk fra lokalbefolkningen i bygdestrøk.

– Nyere forskningsdata som er lagt frem, viser at bjørnестammen teller omtrent like mange dyr i dag som ved fredningen for 25 år siden. Hvorfor har ikke bjørnen fått tilbake statusen som en direkte truet art?

– I realiteten har vi en økning i Norge. I fjor hadde vi en binne med unger i Nord-Trøndelag. Dette er første registrering på mange tiår, om en ser bort fra Pasvik hvor det er blitt observert binne med unger flere ganger. Det skandinaviske forskningsprosjektet viser at det er en bjørnестamme som er i vekst, sett under et. Etter de internasjonale standardene har vi ikke kunnet gi bjørnen status som en direkte truet art, sier Braa.

DN innrømmer også at det er enklere å gi fellingstillatelse etter at bjørnen ble nedgradert til «sårbar» på den norske rødlisten.

Bryter forpliktelser

Norge undertegnet Bern-konvensjonen, en konvensjon om truede dyrearter i Europa som vårt land tok initiativet til, og la samtidig forholdene til rette for levedyktige og reproduserende stammer på norsk jord. Miljøvernorganisasjoner har innklaget Norge for ikke å legge forholdene til rette for rovdyr. Bernkonvensjonen presiserer våre forpliktelser på et møte i Oslo i fjor. Konvensjonen presiserer på dette møtet at de står fast ved at hvert enkelt land skal ivareta sine rovdyrstammer. De bemerker at Norge nå, som et første mål, må sørge for å få etablert ynglende binner på norsk side av grensen, og på tilsvarende måte sørge for å få etablert de første reproduserende enheter av ulv på norsk jord.

Karl H. Brox (redaktør) 1998. Brennpunkt. NATUR 98/99. Tapir Forlag. 208 sider i format 17,5 x 24,5 cm, innbundet. Pris 328,-.

Dette er fjerde bok i serien med høyaktuelle tema fra norsk naturforskning og naturforvaltning forfattet av fremtredende fagfolk. De tidligere bøkene kan nå dessuten bestilles til sterkt reduserte priser fra forlaget i Trondheim. Bokas bilderedaktør er Roger Aasback, og redaksjonsrådet utgjøres av Tor B. Gunnerød, Olav Hogstad og Sissel Rübbergt. Det er lagt vekt på en folkelig og lett tilgjengelig fremstilling av stoffet, men uten faglig slinger i valsen.

Vi finner egne artikler om artene ørret (forfattet av Nina Jonsson), jerv (Arild Landa), hjort (Rolf Langvatn), piggsvin (Beate Strøm Johansen), hare (Hans Chr. Pedersen) og hønschauk (Vidar Selås). Ole-Ketil Bøckseth skriver om naturvernet som styrkes på Svalbard, Yngvar Gauslaa om lav i skog, Dag Dolmen om øyestikkere og Halvor Solheim om almesjuke. Rotenonbehandling og biologisk mangfold settes i perspektiv av Jo Vegar Arnekleiv, mens Bjørn Ove Johnsen forteller oss at smoltproduksjon i innsjøer kan styrke laksebestandene betydelig. Per M. Jørgensen intervjuer vår store og allsidige, nå nittiårige, botaniker Knut Fægri. Avslutningsvis presenteres kortfattet de to pågående Atlas-prosjektene på pattedyr og fugler av henholdsvis Kjell Isaksen og Torkild Jensen.

Bokas høydepunkter for alle rovviltfrelste lesere av Våre Rovdyr er nok de interessante og lærerike artiklene om henholdsvis jerven og hønschauken (Årets fugl i NOF-regi 1998). Første gang jeg så en jerv (utstoppet), tror jeg var på Norsk Skogbruksmuseum i Elverum for nesten tyve år siden. Jeg trodde nesten ikke mine egne øyne da denne lille pjokken skulle være en av de fire store. Mange spennende historier hadde jeg hørt om fjellets omstridte farend fant, men det var den gang ukjent for meg at vekten bare er rundt 10-15 kilo. Det skulle altså ta lang tid før fantasimonsteret avlet opp i et barnesinn ble avlivet... NINA-forsker Landa leverer en bred presentasjon av den

minste av de fire store. Det finnes omlag 2000 jerver i dagens Europa, og omkring 75 % av dem finnes i Russland der arten fremdeles er i tilbakegang. I Norden har forekomsten økt noe etter fredningen på 1970- og 1980-tallet. Den totale bestanden i Norge er anslått til 150 individer. Utbredelsen her er hovedsakelig i de sentrale fjellområdene i Sør-Norge og i grensefjellene mot våre tre østlige naboland fra Hedmark og nordover. Jervens utbredelse i Fennoskandia faller sammen med utbredelsen til villrein og tamrein, selv om arten har et allsidig kosthold. Jervens inngrep i flokker med tamrein og sau har gjort "Nordens hyene" forhatt og fryktet mange steder, og til et problembarn i forvaltningen. Jerven er også dårlig utforsket i forhold til de tre andre store, selv om spesielt det siste tiåret har gitt mye ny og viktig viten. Men å bevare jerven er minst like mye et sosiologisk og politisk som et biologisk problem. Lisensjakten iverksatt i Nordland og Troms i 1993 og i Sør-Norge vinteren 1997/1998 er et svært omstridt forvaltningstiltak som mange frykter kan medføre at jerven forsvinner fra fjellheimen i Sør-Norge.

Dr. agric. ved Norges Landbrukshøgskole, Vidar Selås, forklarer hvorfor hønsehauken

ikke har det bra i dagens skoger. Hønsehauken er utbredt i skogsområder over hele Norge, men spesielt i Finnmark er den sparsomt representert. Det er antatt at det hekker minst 2500 par i landet vårt. Bare unntaksvise vil dagens hekketettheter overskride tre par pr. 100 kvadratkilometer skogareal, noe som tilsvarer knapt en tredjedel av de bestandsestimatene som finnes fra 1950- og 1960-tallet. Arten er stadig i tilbakegang, fortrinnsvis på grunn av flatehogsten som reduserer andel gammelskog og dermed direkte og indirekte gir mindre tilgjengelighet av viktige byttedyr som hønsefugler og ekorn. Tidlige tiders jakt og fangst av hønsehauk reduserte tilsynelatende ikke dens hekkebestand. Et fremtidig tiltak må være å motivere skogbruket til å ta vare på gammelskogen for slik sett å redde både skogshønsene og hønsehauken. En tiursteik er det neppe mange mennesker som har mye i mot, men kan vi få de fleste til også å unne hønsehauken et måltid? For 50-100 år siden var det overflod av både matnyttig vilt og rovvilt, det bør være litt av en tankevekker!

Denne boka er blitt minst like lærerik og lesverdig som de tre foregående i naturserien. Jeg tror mange vil se fram med forventning også til bok nummer fem!

Roald Bengtson

ELGENES DAL

Arne Nævra og Dagfinn Kolberg 1998. ELGENES DAL. Et år blant kjempeelgene i Sarek nasjonalpark. Boksenteret Forlag (Cappelen faktagruppen). 175 sider i omlag A4-format, innbundet og gjennomillustrert med fargefotografier. Opplag 8000. Pris 398,-.

Sarek nord i Sverige bærer på en magisk klang for hardbarkede friluftsfantaster. Sammen med andre vernede områder i svensk Lappland inngår denne nasjonalparken i det største og kanskje vakreste villmarksområdet som er igjen i Europa, nemlig Lapponia. Hele 9400 kvadratkilometer med i stor grad uberørt natur er litt å tumle på. Her finnes det kolossale fjellområder, mektige urskoger, endeløse myrer og veldige vannsystemer. Geologien er spesi-

ell, og området er rikt på kulturminner fra samenes flere tusen år lange historie. Det unike og mangfoldige dyrelivet er stort sett opprinnelig og inntakt, med kjempeelger og store rovdyr som noe av det virkelig spennende. Kvalitetene er årsaken til at UNESCO (FNs organ for undervisning, vitenskap og kultur) i 1996 utnevnte området til en del av verdensarven, noe som medfører at Sverige er forpliktet til å bevare dette et av klodens mest unike naturmiljøer urørt for alle kommende generasjoner.

Nævra (født 1953) fra Buskerud er en av Nordens mest kjente naturfilmfotografer. Kolberg (født 1960) fra Buskerud er naturfotograf, musiker og skribent med en rekke naturartikler og assistentoppdrag for Nævra. Dette er karer som går inn for oppgaven og ikke jukser i faget; de er like ekte som den villmarka de elsker. Det var artig å få en liten prat med disse to vennlige og lidenskapelige karene under pressekonferansen der boka "Elgenes dal" og filmen (vist på NRK tredje juledag) med samme navn ble lansert. Boka bygger på 12 lengre opphold i Sarek i perioden 1992-1998, hvorav det meste stoffet er samlet fra september 1997 til august 1998 (ferske saker altså!). Alle fotografiene er tatt autentisk i området som beskrives, og arbeidsforholdene er ikke enkle i dette villmarksparadiset. Her må man bo i telt i bitende kulde og ofte tøffe værforhold, og om sommeren kan myggghordene være ubeskrivelige. Når man gir seg i vei fra telteiren for å filme, befinner det seg ofte 40-50 kilo med utstyr i ryggsekken...

Mesteparten av boka er viet de enorme elgene som symboliserer selve urkraften i Rapadalen. Elger langt nord er genetisk betinget generelt større enn elger lenger sør, men viktigere er det at elgene i Sarek ikke jaktes på av mennesker og at sommerbeitene er unikt frodige og næringsrike. Her finnes det utallige kjempeokser med skovlegevir som har mer enn ti takker, og noen endog 15-20! Og mange av oksene er så lite sky at du kan labbe omkring bare 10-15 meter unna dem, men av og til "skaujager" de deg! Du finner bilder av okser som feier basten av de veldige skovlegevirene, ku med kalver, paringsforsøk, kjempeokser som beiter ute i vannet med sangsvaner i bakgrunnen og annet fra elgenes liv. Da to kjempeokser målte krefter med gevirene var det dessverre for mørkt til å filme.

Boka inneholder også bilder og tekst om mer enn elg. Flotte landskapsmotiver er forevige, vi får innføring i det store og unike rovdyrprosjektet basert på radiotelemetri, vi møter Edvin Nilsson (selve kongen og kjenneren av Sarek) og får dessuten presentert den avsidesliggende gården Aktse som blant annet huset den legendariske jegeren og fiskeren Sigurd Läntha. Hele 15 av fotografiene er viet bjørn, jerv og gaupe. I Sarek-området er det nå omlag 35 bjørner, 30 jerver og 20 gauper med radiosendere. Man har funnet at særlig hannbjørnene bruker store arealer, ungene er lenger sammen med mora der enn i sør, og bjørnene i nord spiser mer kjøtt. I et trillingkull hadde bare to av ungene samme far, og

ellers kan det nevnes at det er mye ulovlig jakt på bjørn i området.

Om jerven har man funnet ut at den har langt avere reproduksjonsevne enn man trodde, de blir ikke så gamle, og mange unger blir drept av hannjerver. Vi får vite at en ung-gaupe født i Sarek sommeren 1997 ble skutt i Nord-Trøndelag 450 km unna i mars 1998, og at også mange gauper felles ulovlig. Og du verden så mange spennende historier vi i tillegg får høre. Også andre arter av dyr, fugler og blomster er presentert. Vi finner stoff av interesse både for fagfolk og underholdningshungrige. Alt er levende og lettfattelig fremstilt. Storslätte og spennende villmarksstemninger overmanner leseren kontinuerlig.

Jeg har ikke lest boka fra perm til perm. Men jeg er redd det ikke er nevnt noe om kjempeelgenes vekt. Det hadde vært interessant og fått oppgitt noen slaktevekter på de største elgene skutt før jaktmulighetene opphørte i 1909, og ellers på elger som er felt i tilstøtende områder i nyere tid. Jeg finner heller ikke noe om rekord for antall gevirtakker. Jeg havner kanskje ikke i Lapponia i Sverige noen gang, til det gjenstår for mye av fantastiske Norge uutforsket for meg. Uansett ville jeg ikke vært foruten mesterverket "Elgenes dal". Er du i tvil om hva som bør bli årets gave til deg selv og friluftsvenner?

Roald Bengtson

OM JAKT OG JEGERE

Jan Guillou & Leif GW Persson 1997. OM JAKT OG JEGERE. Fra Fagerhult til Sibir. Cappelen. 196 sider i format 21 x 24 cm. Pris 368,-.

Guillou (berømt thrillerforfatter, journalist og venstrepolitisk aktivist) og Persson (forfatter og professor i kriminologi) har begge gjennom lang tid hatt 100-150 jakt dager årlig fordelt på flere land. Og de to svenskene er virkelig store fortellere. Dermed er det ikke overraskende at de har produsert en usedvanlig bok spekket med fakta og stemninger. Jeg har alltid ment at "virkeligheten" er det mest spennende som finnes, og har derfor følt lite behov for å lese oppdiktete historier. Personer som opplever noe spesielt av interesse for flere, og som i tillegg kan skildre på en uovertruffen måte, har de beste forutsetninger for å produsere lesverdig stoff. Til tross for at jeg ikke er jeger, fant jeg boken så spennende og allment interessant at den bare måtte leses fra perm til perm. Boken er oversatt av Henning

Kolstad fra den svenske originalen som kom i 1996.

Både i Sverige og Norge er det mangfoldig tusen jegere og jaktmotstandere, og enda flere uten sterke meninger om saken. Boken er langt på vei et debattinnlegg av to sterkt jaktinteresserte. Det er vanskelig å forsvare jakt med nyttehensyn i moderne overflodssamfunn, og derfor er mange mot at vilt avlives primært for fornøynsens skyld. For de to forfatterne våre ligger jakten så nær det beste i livet at den av og til kan forveksles med livet selv. Uansett dreier jakt seg om forventninger og dramatik, om spenning og naturopplevelser, om kameratskap og glede, og av og til om sorg. Enhver jakt er den beste du hittil har opplevd, i alle fall inntil den begynner, og det er ikke minst dette som med hell formidles.

Vi blir blant annet tatt med til ugjestmilde fjellområder i sibirske trakter på jakt etter steinbukk (som for øvrig stort sett bare har snøleoparden å frykte), elgjakt i Sverige og jakt på hjort og villsvin i Ungarn. Et eget kapittel omhandler jegeren og utstyret, og et siste kapittel drøfter perspektiver på de store rovdyrene og skildrer samtidig når rovdyrforsvareren Guillou ironisk nok feller en Gaupe i Sverige. De barske forholdene i Sibir og stemningen under overklassetyskeres diskusjoner om politikk på jaktstlott i Ungarn blir til å ta og føle på. Ingen kan skildre slikt som Guillou og Persson. Forfatterne er så ressurssterke og perspektivrike at spennende innfallsvinkler overrumpler oss lesere kontinuerlig. Fremstillingene virker usminkete, personlige og ærlige med en god porsjon røff humor tilsynelatende fri for kynisme. De handler i tillegg om så mye annet enn jakt, for eksempel politikk og analyser av personer, at de fortjener lesere også utenfor jegerkretsene. Mange er de som kan finne underholdning og lærdom

i "Om jakt og jegere"; man trenger ikke en gang å være interessert i natur og friluftsliv. Litt langdrygt og påfallende selvbeskuende kan det imidlertid bli her og der når Guillou utbroderer hvordan han i visse situasjoner må klare seg med sine etter eget sigende beskjedne ferdigheter i språkene tysk og russisk, men som ikke må være så verst likevel...

Persson karakteriserer seg som en amatør på jaktens område: "Jeg valgte bevisst å bli det, og jeg håper jeg er det i ordets opprinnelige betydning, nemlig en person som holder på med noe av kjærlighet til oppgaven og uten tanke på økonomisk gevinst eller andre praktiske hensyn". Han definerer også ekte jeger: "Enkelte av oss jakter fordi vi er ekte jegere. Enten det er riktig eller galt, rent faktisk eller bare i omgivelsenes øyne. I alle fall er det aldri gjenstand for intellektuelle og moralske overveielser fra vår side, ikke for alvor. Vi bare jakter, og hjemsoekt av nattlig tvil flykter vi som viltet selv, men neste morgen jakter vi på nytt". Drømmejakten til denne skøyeren skal forresten være på rotter i kjelleren til et av Londons stormagasiner; tro det den som vil!?

Uansett gir forfatterne inntrykk av å ha et modent og relativt balansert syn på jakt, og er åpne for motforestillinger. De tar avstand fra mye av det de har sett andre jegere har utført, og de er heller ikke redde for å kritisere seg selv og innrømme at av og til var lykken bedre enn forstanden. Men det er også mange blinkskudd som skildres, nok til at mange vil karakterisere det som macho-tendenser og selvskryt. Jeg er imidlertid godt fornøyd hvis det man leser er sant.

Før jeg leste denne boken var Guillous navn knapt kjent for meg. Kanskje det var en fordel med en viss avstand til denne forfatteren for å stille friere under anmeldelsen av jaktboken. Mange regner vel Guillou som den reneste mannssjåvinisten, og mener at han med sine

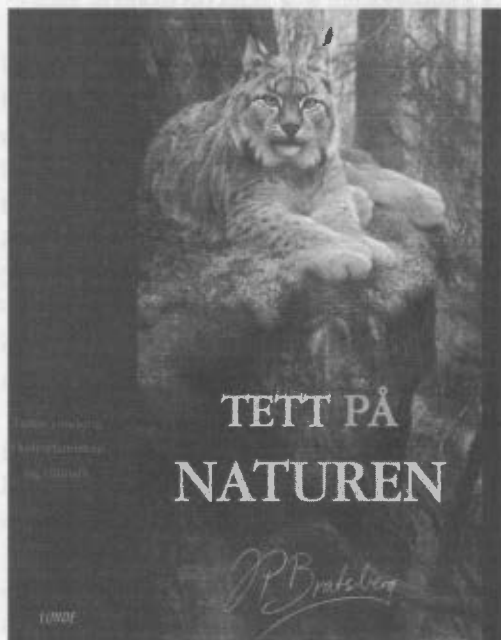
bestselgende bøker om Hamilton ("Sveriges James Bond") har skapt det moderne mannebilde. Fargerike Guillou fremtrer imidlertid som et sammensatt og gåtefullt menneske, og det er ikke godt å vite hva som er image og hva som er ekte; en sterkt samfunnskritisk kommunist og Sveriges nest rikeste forfatter med råflott trofejakt som dominerende hobby. Boken er kanskje ment å skulle forme den moderne jegers selvbilde som det å være tøff og myk i samme person?

På side 16 nevnes skiløperen Vladimir Smirnoff (det er vel Smirnov...). Helt øverst på side 18 må noe ha falt ut eller tilsvarende, for her blir det en meningsløs setningsdel. På øvre del av side 24 er Falco skrevet med liten f. På side 47 står det blåkråke, men det skal være blåråke (og det var den og ikke bieteren som hekket tidligere på Fårø). På side 97 står det pinnsvin, mer korrekt er nok piggsvin. På side 119 skal det stå at "Frokosten blir (ikke ble) servert ..." I kapittelet "Drepe en gaupe" er det en feil opplysning om elgbestanden på Royal Island på Grensen mellom Canada og USA. Elgbestanden har nemlig ikke holdt seg konstant etter at ulver tok seg over til øya, men om ulvene er skyld i dette er vel uavklart. Både når det gjelder ulv og gaupe, kan det forresten være betydelige individuelle forskjeller angående jaktstrategi og hvordan nedlagte byttedyr utnyttes. Fremstillingen virker litt selektiv og vridd for å passe med hovedbudskapet i kapittelet; nemlig at gaupene blir et stort problem for samene ved å drepe haugevis med reinsdyr som de bare spiser litt av, mens ulvene spiser et byttedyr helt opp.

Denne boken vil du ha problemer med å legge fra deg lange stunder av gangen. Dette er langt mer enn jaktskildringer i vanlig forstand. Blinkskudd!

Roald Bengtson

TETT PÅ NATUREN.

Jan Petter Bratsberg 1998. TETT PÅ NATUREN. Tidløs vandring i kulturlandskap og villmark. Lunde Forlag. 205 sider i format 25 x 30 cm, innbundet. Opplag 3000. Pris 348,-.

Vet du at vi har en utrolig bra naturkunstner i Telemark? Bla i boken "Tett på naturen" og la naturtrohet og stemning ta pusten fra deg! Bratsberg (født 1948 i Skien) er utdannet ved Statens Håndverk- og Kunstindustriskole i Oslo, og har hatt en rekke separatutstillinger i Norge, Sverige og USA. I oktober opptrådte han i "Ut i naturen" (NRK-TV).

Boka lar oss oppleve vakker natur og dens fascinerende skapninger ved hjelp av utsøkte malerier/tegninger (olje, kull, blyant, rødkritt og blandet teknikk) og levende, kunnskapsrik tekst med sterkt personlig preg. Bratsberg er en romantiker og idealistisk formidler, usvikelig i troen på at kunsten kan åpne folks øyne for vår fantastiske natur. Og blir man glad i naturen vil man også bestrebe å ta vare på den. Vår ytterst kunstneriske telemarking er opptatt av å formidle det

tidløse og ekte med varig verdi i en ellers sterkt og hurtig skiftende verden. Etter et forord innbefattet prolog og innledning, er boken delt i syv kapitler: Helleristeren, Det historiske landskapet, Seterlandet, Den tidløse skogen, Skogens store rovdyr, Fjellbygd og vidde, og til slutt Vandrefalken før Epilog og noen kildehenvisninger. Utgangspunktet er ofte egne opplevelser i nærmiljøet; Grenland og Telemark for øvrig.

Det skal noe til å male dyr og fugler mer naturtro enn en annen stor norsk og internasjonalt kjent naturkunstner, nemlig Viggo Ree. Rees pinlige nøyaktighet og arbeidsmåte kan imidlertid gjøre objektene noe stive. Bratsbergs bilder har i tillegg til en ofte frapperende naturtrohet, gjerne en egen "mykhet" og atmosfære. Det blir noe ekstra levende og kunstnerisk over det Bratsberg skaper. Hele boken vitner om stor erfaring, kunnskap og dyp kjærlighet til naturen.

Omkring 100 av de nesten 200 maleriene har fuglemotiver, mens 90 fremstiller rovvilt (rovpattedyr, dagrovfugler og ugler). Omlag halvparten av arbeidene er utført i 1996-1997.

Noen av våre ville venner er livaktig gjengitt inntil det fotografiske. Ta en titt på perleugla øverst på side 127, svartspetta på side 136, gaupa på side 143 (eller på bokas forside) og kongeørnen på side 183. Temaene spenner fra dramatiske scener der rovvilt angriper bytte til romantiske scener som skildrer småfugler i blomsterrike omgivelser. Bratsberg har stor forkjærlighet for de fire store rovdyrene, og da især gaupa. All den tid han er forvist til å studere disse hovedsakelig i dyreparker, er det noen som mener at dyrene på bildene ikke alltid har det rette ville inntrykket. Litt kan det kanskje være i den påstanden.

Ja, vår terning har ikke syv...

Roald Bengtson

Lokalkontakter:

Øst-Finnmark

Hans Dransfeld
9930 Neiden
p 78 99 63 07

Vest-Finnmark

Tom Eirik Ness
Miljøvernkontoret
9520 Kautokeino
a 78 48 58 00
p 78 48 50 37

Nord-/Midt-Troms

Hans Prestbakmo
Trollbakken 6
9220 Moen
p/a 77 83 13 24

Sør-Troms

Ole Halvorsen
Straumen
9410 Borkenes
p 77 09 24 92

Hordaland

Rune Olav Vetås
Kolstibotn 54
5030 Landås
p 55 27 04 93

Rogaland

Svein Efteland
Toreskogvn. 35
4060 Kleppe
p 51 42 62 47
a 51 42 11 07

Vest-Agder

Eivind Mauland
4653 Hægeland
a 38 02 22 65

Aust-Agder

Arne Flor
Bergstien 18
4800 Arendal
p 37 03 16 95
mobil 94 29 86 26

Vestfold

Helge Schjerve
Evjuveien 3
3647 Hvittingfoss
p 32 76 82 74

Buskerud

Viggo Ree
Pamperudbakken
3530 Røyse
p 32 15 77 15
mobil 94 41 22 30
faks 32 15 78 22

Valdres

Svein Sørli
Vestringsbygda
2910 Aurdal
p 61 36 46 94

Land

Geir Høitomt
Rute 527
2870 Dokka
p 61 11 13 20

Ottadalen

Per Bådshaug
Boks 155
2686 Lom
p 61 21 14 18

Dovre/Rondane

Terje Hareide
Boks 184
2660 Dombås
p 61 24 00 55
mobil 94 83 24 70

Rørros

Tom Johansen
Skjevdaalen
7460 Rørros
p 72 41 38 35

Nord-Østerdal

Hans J. Engan
2500 Tynset
p 62 48 04 40

Sør-Hedmark

Ole-J. Myhrvold
Hyttbakkstien 9
2200 Kongsvinger
p 62 81 52 22

Aurskog/Høland

Svein Evensen
Lille Husebyvei 9
0379 Oslo
p/a 22 52 05 68

Haldensområdet

Johnny Eriksen
Frøyasvei 37
1782 Halden
p 69187110
mobil 94 31 65 99
a 69303200

Innhold:

Leder: Viltnemnder - <i>Morten Bilet</i>	side 4
Hvem er redd for den store, stygge ulven? <i>Yngve Kvebæk</i>	side 5
Årsmøte 1999	side 9
Bjørnetur og andre aktiviteter	side 10
Hønsehauken, <i>Olav Overvoll</i>	side 11
Undersøkelser om havørn i Hordaland, <i>Magne Helge Sleire</i>	side 16
Informasjon fra jerveprosjektet, <i>NINA</i>	side 19
Tidenes jervejakt, <i>Arild Landa</i>	side 22
Klipp	side 25
Rapportomtale, <i>Inge selås</i>	side 26
Sau i rovdyras kjerneområder..., <i>Johan Storm Nielsen</i>	side 29
Rapport fra rovfuglmottaket, <i>Geir Sjøli</i>	side 32
Ulveflokker og ulvepar i Sør-Norge..., <i>Høgskolen i Hedmark</i>	side 37
Klipp	side 39
Bokomtaler	side 48

**Returadresse: Foreningen Våre Rovdyr
Postboks 195
2151 Årnes**